

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут права
Кафедра міжнародного європейського права та порівняльного правознавства

«До захисту допущено»
Завідувач кафедри МЄПП
_____ Завгородня В.М.
_____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавр

зі спеціальності 293 «Міжнародне право» освітньо-професійної програми
«Міжнародне право»

на тему: «Захист прав дітей: сучасні виклики та перспективи
вдосконалення»

Здобувачки групи П-91

Шокорова Дарина Гарегінівна

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело. _____ Д. Шокорова

Керівник асистент кафедри МЄПП, к.ю.н. _____

Славко А.С.

Суми 2023

Шокорова Д.Г. Захист прав дітей: сучасні виклики та перспективи вдосконалення

Актуальність теми дослідження зумовлена викликами, які постали перед людством в сучасних умовах. З розвитком суспільства сформувався уявлення про те, що діти як окрема категорія населення потребують особливого захисту та спеціальних гарантій дотримання їх прав.

Метою роботи є дослідження правового регулювання захисту прав дитини як на міжнародному рівні, так і на національному, а також визначити перспективи імплементації закордонного досвіду захисту прав дітей в Україні. **Об'єктом** дослідження виступають суспільні відносини щодо захисту прав дитини. **Предметом** є особливості реалізації положень, що регламентують захист прав дитини як в Україні, так і закордоном.

У результаті дослідження автор доходить висновку, що на міжнародному рівні встановлено дієві та достатні гарантії захисту прав дітей. Серед базових актів у цій царині варто виділити як Конвенцію ООН про права дитини та регіональні правозахисні акти, такі як Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, Американська конвенція про права людини та Африканська хартія про права людини і народів. Проте, на національному рівні існує низка проблем у контексті захисту прав людини. Серед таких можна назвати бідність, експлуатацію дітей для порнографії та секс-послуг, високу залученість дітей до злочинних організацій, дискримінацію тощо. У дослідженні проаналізовано досвід Польщі та Італії щодо захисту прав дитини та основні національні акти, які спрямовані на гарантування дітям прав на освіту, медичну допомогу, на родину і саморозвиток тощо. Також в роботі проаналізовано стан захисту прав дітей в Україні, особливо в умовах збройного конфлікту. Надано пропозиції щодо удосконалення механізмів захисту прав дітей в Україні в сучасних умовах.

Ключові слова: діти, неповнолітні, права дитини, право на освіту, гарантії прав дітей, закордонний досвід.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
I. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ	9
1.1. Поняття "дитина" в національному та міжнародному праві	9
1.2. Права і обов'язки дітей.	12
II. ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ ВІД ПОСЯГАНЬ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	19
2.1. Торгівля дітьми з метою використання їх в сексуальних цілях ..	19
2.1.1. Дитяча порнографія	19
2.1.2. Дитяча проституція	28
2.2. Усиновлення дітей іноземцями	33
2.3. Забезпечення прав дітей в умовах збройного конфлікту.	40
III. ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ: ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД	46
3.1. Захист прав дітей в Польщі.	46
3.2. Захист прав дітей в Італії	54
3.3. Перспективи імплементації закордонного досвіду захисту прав дітей в Україні	66
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77

ВСТУП

Постановка проблеми та актуальність теми. Проблема захисту прав дитини в даний час є однією з найактуальніших та затребуваних тем для дослідження у науці міжнародного права. Свідченням цього можуть бути дані ООН, ВООЗ, МОП та низки міжнародних неурядових організацій, які займаються захистом прав дитини. Згідно з даними цих організацій, в даний час діти в школах все ще піддаються психічному або фізичному залякуванню, залучені в рабські трудові відносини, виявляються жертвами торгівлі людьми. Це вимагає прийняття державами на національному рівні заходів імплементаційного характеру щодо забезпечення та захисту прав дітей, закріплених у відповідних універсальних та регіональних угодах.

Права дитини отримали закріплення в універсальних деклараціях та конвенціях з прав людини: у Загальній декларації прав людини 1948 р., Пакті про громадянські та політичні права 1966 р., Пакті про економічні, соціальні та культурні права 1966 р., Європейській конвенції про захист прав та основних свобод. Європейським судом з прав людини було розроблено певні правові стандарти, що регулюють становище дітей у міжнародному праві і, зокрема, стосовно їхнього становища в сім'ї.

Конвенція звела воєдино, в один документ, права дитини, які раніше можна було знайти шляхом вивчення великої кількості документів, що належать до різних галузей права.

Рівень розробленості теми. Загалом, тема добре розроблена як у вітчизняній, так і в закордонній юриспруденції. Зокрема, права дитини досліджували М. Ясеновська, А. Бондаренко. Питанню міжнародного усиновлення свої роботи присвячувала Чернеюте К.В. Проте, нові виклики, які стосуються захисту прав дітей (наприклад, стосовно міжнародного

викрадення дітей, дитячої проституції, експлуатації дітей тощо), вимагають більш детального дослідження.

Мета роботи: дослідити правове регулювання захисту прав дитини як на міжнародному рівні, так і на національному, а також визначити перспективи імплементації закордонного досвіду захисту прав дітей в Україні.

Для досягнення мети, ми повинні виконати такі **завдання** :

1. Дати визначення поняттю «дитина» та визначити нормативне підґрунтя захисту прав дитини;
2. Визначити права та обов'язки дітей;
3. Дати визначення поняттю «дитяча порнографія», вивчити основні міжнародні правові документи, які стосуються дитячої порнографії та відповідну судову практику;
4. Визначити, які дії кваліфікуються як злочини, що стосуються дитячої проституції, навести приклади заходів боротьби з дитячою проституцією та дати рекомендації щодо вжиття комплексних заходів на різних рівнях щодо викорінення дитячої проституції;
5. Дослідити законодавства іноземних держав щодо міжнародного усиновлення та вказати умови щодо усиновлення українських дітей іноземцями;
6. Зазначити правові акти, які регулюють захист прав дітей під час збройних конфліктів та розглянути існуючі міжнародно-правові механізми, що дозволяють фіксувати та документувати порушення щодо дітей у збройних конфліктах;
7. Визначити, яким чином відбувається захист прав дітей в Польщі та в Італії;
8. Вказати на перспективи імплементації закордонного захисту прав дітей в Україні.

Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини щодо захисту прав дитини.

Предметом є особливості реалізації положень, що регламентують захист прав дитини як в Україні, так і закордоном.

В ході своєї роботи ми використовували такі **методи** дослідження:

- Логічний та аналітичний метод, за допомогою яких було здійснено пошук інформації щодо теми дослідження;
- Формально-юридичний метод, за допомогою якого було проаналізовано акти, які регулюють заборону тортур;
- Порівняльно-правовий метод, за допомогою якого було порівняно вітчизняне законодавство із законодавством зарубіжних країн.

Апробація результатів дослідження. Кваліфікаційна робота виконана в рамках прикладного наукового дослідження «Механізми суспільної солідаризації в умовах криз: історичний досвід та виклики сучасності» (державний реєстраційний номер 0123U101851).

Структура роботи. Робота складається з трьох розділів, які включають підрозділи, вступу, висновків і списку використаних джерел із **83** найменувань. Загальний обсяг роботи становить **85** сторінок.

I. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ

1.1. Поняття "дитина" в національному та міжнародному праві

Етимологічно термін «дитина» походить від латинського *infans*, що означає «той, хто не говорить». Для римлян цей термін позначає дитину від її народження до 7 років.

Це поняття значно еволюціонувало протягом століть і в різних культурах, щоб нарешті позначити людину від народження до повноліття. Але таке уявлення про дитину було широким, і вік більшості відрізнявся від культури до культури [1].

Поняття «дитина» в міжнародному праві протягом багатьох років було предметом багатьох дискусій і правового аналізу. Конвенція ООН про права дитини є найбільш повним договором про права дитини, який наголошує на важливості захисту та сприянню правам дітей у всьому світі. Визначення поняття «дитини» варіюються залежно від культурних особливостей кожної країни. Конвенція про права дитини визначає дитину як особу віком до 18 років [2]. Однак у цій сфері превалює національне законодавство.

Згідно з Сімейним кодексом України особа має статус дитини до досягнення повноліття і, відповідно, дитина у віці від 14 до 18 років є малолітньою, і дитина до 14 років є неповнолітньою [3].

Відповідно до ЗУ «Про охорону дитинства», дитина – особа, яка не досягла 18 років, якщо вона не набуває прав повнолітньої особи відповідно до закону, що застосовується до неї [4].

Згідно з міжнародним правом та українським законодавством, діти мають невід'ємні права, які гарантуються державою від народження, зокрема

право на життя, свободу та особисту недоторканність, право на повагу до приватного і сімейного життя.

Провівши широке дослідження поняття «дитина» в міжнародному праві, можна скласти перелік міжнародних договорів, конвенцій і законів, які стосуються визначення та захисту прав дитини:

Конвенція ООН про права дитини, про яку вже йшлося раніше, – ця угода встановлює громадянські, політичні, економічні, соціальні та культурні права дітей, включаючи їхнє право на виживання та розвиток, захист від насильства та участь у прийнятті рішень [2].

Конвенція Міжнародної організації праці № 138 – ця конвенція встановлює мінімальний вік для прийому на роботу в 15 років і забороняє найгірші форми дитячої праці [5].

Гаазька конвенція про захист дітей та співробітництво щодо міжнародного усиновлення – ця конвенція встановлює процедури міжнародного усиновлення та має на меті забезпечити найкращий захист інтересів дитини [6].

Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок – ця угода визнає дискримінацію, з якою стикаються дівчата та жінки, і працює над її усуненням [7].

Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах – цей протокол вимагає від держав підвищити мінімальний вік для добровільного призову в збройні сили до 18 років і вжити заходів для запобігання вербуванню дітей-солдат [8].

Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії – є доповненням до Конвенції ООН про права дитини і зобов'язує всі сторони, що підписали Конвенцію, заборонити торгівлю дітьми, дитячу проституцію та зображення сексуального насильства над дітьми (так звана дитяча порнографія) [9].

Міжнародне гуманітарне право також зачіпає поняття «дитина». Серед категорій осіб, залучених у збройний конфлікт, особливе місце посідають діти через їх фізичну та розумову незрілість, соціальну вразливість.

Статусу дитини присвячено понад 40 статей у Женевських конвенціях 1949 р. та Додаткових протоколах до них – переважно у IV Женевській конвенції та I Додатковому протоколі. Аналіз цих положень дозволяє зробити такі висновки:

1. Названі міжнародні договори виділяють кілька категорій дітей: «Діти до 12 років» (ст. 24 (3) IV Женевської конвенції) [10], «Діти до 15 років» (ч. 2, ст. 77 I Додаткового протоколу) [11], «Діти до 18 років» (ч. 4, ст. 6 II Додаткового протоколу) [12]. При цьому в деяких статтях немає прив'язки до віку дитини: «новонароджені» (ст. 8 I Додаткового протоколу), «малолітні» (ст. 132 IV Женевської конвенції), «підлітки» (ч.2, ст. 94 IV Женевської конвенції), «неповнолітні» (ч.5, ст. 76 IV Женевської конвенції), «діти» (ст. 17 IV Женевської конвенції, ч. 1, ст. 77 I Додаткового протоколу, ч. 3 ст. 4 II Додаткового протоколу).

2. Дитина має можливість брати участь у збройному конфлікті в різних, протилежних ролях: як представник цивільного населення (основний корпус норм стосується саме цих відносин), так і як особа, яка безпосередньо бере участь у бойових діях (і, відповідно, військовополоненого за участю в міжнародному збройному конфлікті).

3. Однією з новел гуманітарного права стало встановлення Женевськими конвенціями та Додатковими протоколами спеціального захисту дітей [13, с. 141]. Дитина як особа, що належить до однієї з найбільш уразливих перед соціальними, психологічними та іншими наслідками війни груп населення, користується особливим захистом і особливою повагою, що включає обов'язок сторін збройного конфлікту вжити ряд додаткових преференційних заходів. Серед них – надання державою, що окупує, сприяння установам, яким доручено піклування та виховання дітей, для продовження їх успішної роботи;

утримання дітей у приміщеннях, відокремлених від приміщень для дорослих, у разі арешту, затримання чи інтернування з причин, пов'язаних із збройним конфліктом; заборона на винесення смертного вироку щодо осіб, які не досягли 18-річного віку, і т. д.

4. Положення, що регулюють участь дитини в бойових діях, знаходять своє втілення лише у Додаткових протоколах 1977 року.

Безпосередньо Женевські конвенції та Додаткові протоколи визначення термінів «дитина» та «діти» не містять. Відповідно до Коментаря МККК 1987 р. до Додаткових протоколів 1977 р. при розробці, зокрема, ст. 77 I Протоколу («Заходи щодо захисту дітей») визначення терміну «дитина» із зазначенням у ньому на суворо зафіксовані вікові межі було навмисно опущено у зв'язку з відсутністю в міжнародному праві точного та загальноприйнятого трактування цього поняття [14].

Отже, виходячи з усього вищезазначеного, можна зробити такі висновки: Конвенція ООН про права дитини визнає дітей особами з власними правами, які мають право на захист і піклування з боку держави та їхніх сімей.

Міжнародне співтовариство визнало важливість захисту дітей у збройних конфліктах, і були прийняті закони, які запобігають їх участі в таких конфліктах.

Загальноприйнятого визначення поняття «дитина» в міжнародному праві немає. Можна лише зазначити, що найбільш повне визначення міститься в Конвенції ООН про права дитини. Конвенцію ООН про права дитини ратифікували майже всі країни світу, а це означає, що всі держави зобов'язані забезпечити захист і підтримку прав дітей. Міжнародні закони про захист дітей мають значні правові наслідки.

1.2. Права і обов'язки дітей.

Багато держав у всьому світі визнають, що діти є вразливими членами суспільства, які потребують особливого захисту. У багатьох країнах і культурах діти мають законні права та обов'язки. Загалом, законні права та обов'язки дітей значно відрізняються залежно від країни та культури.

Наприклад, у Сполучених Штатах діти мають Кожна дитина має право на виховання в турботливій, люблячій сім'ї, з базовими потребами, такими як їжа, первинна медична допомога та формальна освіта. Крім того, кожна дитина має право на захист від насильства, зневаги та жорстокого поводження. Діти повинні бути захищені від викрадення та торгівлі людьми. Діти мають право на захист згідно із законом, а також право на розгляд їхніх бажань у судовому процесі [15]. Згідно зі ст. 227 Конституції Бразилії, обов'язок сім'ї, суспільства та держави забезпечити, щоб діти та підлітки мали право на життя, здоров'я, їжу, освіту, відпочинок, професійну кваліфікацію, культуру, гідність, повагу, свободу та взаємодію в сім'ї та громаді, а також захищати їх від усіх форм недбалості, дискримінації, експлуатації, насильства, жорстокості і гноблення [16].

Конвенція про права дитини [2] містить перелік міжнародно визнаних прав дітей. Мета прийняття конвенції полягала в тому, щоб підкреслити те, про що дорослі схильні забувати – дитина є людиною разом з усіма правами, які мають батьки. Конвенція про права дитини розглядає дитину як суб'єкта права або, іншими словами, як носія прав. Це означає, що дитина – це особистість, яка має права людини, і ніхто не має прав власності на дитину, в тому числі батьки.

Права дитини – це права людини. Це права, які поширюються на кожного, незалежно від віку, статі, національності та інших ознак. Тому дитина має здебільшого ті ж права, що й дорослі.

Діти різного віку та статі мають різні інтереси та потреби. Але, незважаючи на відмінності, вони мають рівні права. Усі вони мають право на рівне ставлення.

Окрім прав, діти мають ще й обов'язки, як і дорослі члени суспільства. Права дитини закінчуються там, де починаються права іншої дитини чи дорослого. Це означає, що права мають межі, і дитина повинна зважати на права інших дітей і дорослих, реалізуючи свої права. Права та обов'язки йдуть рука об руку.

Дитина має право на освіту, але водночас її обов'язок — відвідувати школу. Дитина має право на охорону здоров'я, але вона зобов'язана піклуватися про своє здоров'я. Дитина має право на свободу слова, але, реалізуючи своє право на свободу слова, дитина повинна поважати права інших дітей і дорослих, перш за все право на захист своєї честі та гідності.

Конвенція про права дитини надає дитині право здійснювати свої права та нести обов'язки. Це означає, що в міру того, як дитина росте, її право вирішувати самій збільшується, а разом з тим і обсяг відповідальності. Поки дитина не зможе реалізувати свої права, це будуть робити її батьки або представники. Відправною точкою завжди повинні бути інтереси дитини [17].

Конвенція про права дитини містить 4 загальних принципи:

– Недискримінація. Один із загальних принципів, визначений Комітетом з прав дитини, полягає в тому, що всі діти повинні користуватися своїми правами і ніколи не повинні зазнавати будь-якої дискримінації. Зобов'язання забезпечити рівність можливостей для дітей виражено в статті 2, перший абзац якої говорить: «Держави-учасниці поважають і забезпечують права кожної дитини, викладені в цій Конвенції, без будь-якої дискримінації, незалежно від батьків або законних опікунів, раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного, етнічного чи соціального походження, бідності, інвалідності, народження чи іншого статусу».

– Найкращі інтереси дитини. Діти, особливо коли вони дуже маленькі, є вразливими та потребують особливої підтримки, щоб мати можливість повною мірою користуватися своїми правами. Як надати дітям рівні права і водночас необхідний захист? Частково відповідь полягає в принципі найкращих інтересів дитини, сформульованому в ч.1, ст.3: «У всіх діях щодо дітей, незалежно від того, чи здійснюються вони державними чи приватними установами соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, найкращім інтересам дитини має приділятися першочергова увага».

– Право на виживання та розвиток. Принцип, який найбільш безпосередньо стосується економічних і соціальних прав дитини, сформульований у статті «Право на життя». Стаття йде далі, ніж просто надання дітям права не бути вбитими; вона включає право на виживання та розвиток, яке сформульоване у ч.2, ст. 6 і говорить таким чином: «Держави-учасниці забезпечують якомога більше виживання та розвиток дитини».

– Погляди дитини. Вирішальний вимір конвенції виражається в іншому принципі — принципі поваги до поглядів дитини. Щоб знати, що насправді в інтересах дитини, логічно прислухатися до неї. Цей принцип сформульований у ч.1, ст. 12, яка зазначає, що «держави-учасниці гарантують дитині, яка здатна сформулювати власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що стосуються дитини, при цьому поглядам дитини надається належна вага відповідно до віку та зрілості дитини» [18].

Про права дитини йдеться й у національному законодавстві. Так відповідно до ч.1, ст.52 Конституції України, діти є рівними у правах, незалежно від їхнього походження чи сімейного стану [19].

Законодавство України з прав дитини включає в себе:

- Конституцію України;
- Сімейний кодекс України;
- ЗУ «Про охорону дитинства»;

- Цивільно-процесуальний кодекс України;
- Кодекс України про адміністративні правопорушення;
- ЗУ «Про освіту»;
- ЗУ «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»;
- ЗУ «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей»;
- Укази ПУ («Про питання щодо забезпечення реалізації прав дітей в Україні» та інші);
- Постанови КМУ («Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» та інші).

ЗУ «Про охорону дитинства» [4] містить повний перелік прав і свобод, які гарантуються дітям в Україні. До них відносяться:

- Право на життя та охорону здоров'я;
- Право на ім'я та громадянство;
- Право на достатній життєвий рівень;
- Право дитини на вільне висловлення думки та отримання інформації;
- Право на захист від усіх форм насильства та інші.

Незважаючи на такий широкий спектр прав дітей, дорослі, як правило, виступають проти певних прав дітей, стверджуючи, що вони потребують захисту понад усе, що їм не потрібна конфіденційність, оскільки вони занадто маленькі, або що дорослі завжди знають, що для них краще. Але такий спосіб мислення пронизаний суперечностями.

Наприклад, хоча дітям у переважній більшості країн заборонено голосувати, а недоброзичливці стверджують, що діти надто малі, щоб розуміти політику чи бути зацікавленими в участі, багато з цих самих країн вважають доцільним ставитися до молодих злочинців як до запеклих злочинців і ув'язнювати їх. Деякі країни навіть розглядають дітей у суді як дорослих.

В інших випадках права дітей обмежують на тій підставі, що це «для їх власного блага» або захисту, хоча насправді такі обмеження можуть мати протилежний результат. Візьмемо, наприклад, право на інформацію та конфіденційність. Часто вважається, що прийнятно обмежувати або втручатися в приватне життя дітей, щоб захистити їх від ризику жорстокого поводження чи експлуатації в Інтернеті або від перегляду речей, які шкодять їх психічному здоров'ю.

Хоча деякі занепокоєння, безумовно, виправдані, обмеження інформації, до якої діти можуть отримати доступ — і конфіденційності, в якій вони можуть отримати доступ до неї — означає, що вони можуть відмовитися від пошуку справді корисної та необхідної інформації про такі речі, як сексуальне здоров'я, вживання наркотиків або групи підтримки самогубців. Якщо діти впевнені, що їхні батьки можуть шпигувати за ними, ця життєво важлива інформація може залишитися невикористаною на шкоду дітям, які її потребують [20].

В ідеальному світі країни, які підписали Конвенцію про права дитини, застосовували б кожен статтю до освітніх, медичних, юридичних і соціальних послуг у своїй країні. На жаль, це не так.

По всьому світу сотні мільйонів дітей позбавляються своєї гідності, свободи, майбутнього та дитинства, оскільки їхні права не захищені підписантами.

За оцінками Міжнародної організації праці (МОП), у всьому світі 218 мільйонів дітей працюють як дитячі працівники. Цим дітям відмовляють у можливості ходити до школи, грати з друзями або отримувати правильне харчування та догляд для здорового та повноцінного життя. Натомість вони змушені працювати багато годин за невелику винагороду.

Багато дітей піддаються експлуатації через психічно та фізично небезпечну роботу, яка включає небезпечні робочі місця та дії експлуатації, такі як рабство, торгівля наркотиками, проституція та збройні конфлікти. Таке

середовище негативно впливає на благополуччя та розвиток дитини та може позбавити її права на виживання, захист та освіту [21].

Отже, Конвенція про права дитини є найповнішим документом, який визнає і вимагає визнання повного обсягу прав дитини, від громадянських і політичних до економічних, соціальних і культурних, усі одночасно.

Правове тлумачення прав і добробуту дитини ґрунтується на принципах: недискримінації, права на виживання та розвиток, поглядів дитини та найкращих інтересів дитини. Ці принципи є керівними щодо захисту дітей. Проаналізувавши українське законодавство щодо захисту прав дітей, можна зробити висновок, що воно відповідає цим загальним принципам.

Підсумовуючи, хоча є деякі спільні риси в законних правах і обов'язках, наданих дітям у різних культурах і країнах, існують також значні відмінності. Важливо продовжувати виступати за надійний правовий захист дітей і працювати над забезпеченням цього захисту.

II. ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ ВІД ПОСЯГАНЬ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

2.1. Торгівля дітьми з метою використання їх в сексуальних цілях

2.1.1. Дитяча порнографія

Слово «порнографія» походить від грецького «pornographic», що фактично означає «писати про повій». Одне із загальновизнаних значень сексуальних розваг у сучасних випадках характеризує їх як явно виражений матеріал (вербальний чи графічний), наприклад, призначений, по суті, для того, щоб викликати сексуальне збудження у спостерігачів. У той момент, коли рішення щодо поваги об'єднуються з цим визначенням, сексуальні розваги розглядаються як явно виразний матеріал, призначений викликати сексуальне збудження у покупців, яке є жахливим з певною метою.

Дитяча порнографія – це розповсюдження та передача огидних дитячих матеріалів в електронній формі. Останнім часом дитяча порнографія розширилася завдяки простому доступу до мережі та ефективно доступним записам у мережі. Дитяча порнографія є найбільш образливим правопорушенням, яке спричиняє інші порушення, наприклад, секс-туризм, сексуальне жорстоке поводження з підлітками тощо [22].

Відповідно ч.2, примітки до ст.156¹ КК України дитяча порнографія – це «зображення у будь-який спосіб дитини чи особи, яка виглядає як дитина, у реальному чи змодельованому відверто сексуальному образі або задіяної у реальній чи змодельованій відверто сексуальній поведінці, або будь-яке зображення статевих органів дитини в сексуальних цілях» [23].

Важливо відрізнити дитячу порнографію від більш традиційного розуміння терміну порнографія. Дитяча порнографія є формою сексуальної експлуатації дітей, і кожне зображення графічно увічнює сексуальне насильство над цією дитиною. Кожна дитина, яка бере участь у створенні зображення, є жертвою сексуального насильства.

У той час як на деяких зображеннях сексуального насильства над дітьми зображуються діти, які перебувають у великій біді, а сексуальне насильство є само собою зрозумілим, на інших зображеннях можуть бути діти, які виглядають самовдоволеними. Однак те, що дитина виглядає самовдоволеною, не означає, що сексуального насильства не було. У більшості випадків дитячої порнографії насильство є не одноразовою подією, а скоріше постійною віктимізацією, яка прогресує протягом місяців або років. Виробники дитячої порнографії зазвичай залучають жертв або розвивають стосунки з дитиною та поступово сексуалізують контакт з часом. Процес догляду сприяє формуванню помилкового почуття довіри та авторитету над дитиною, щоб зменшити чутливість дитини до сексуального насильства або зруйнувати її опір.

Крім того, жертви дитячої порнографії страждають не лише від сексуального насильства, заподіяного їм для створення дитячої порнографії, але також від знання того, що їхні зображення можуть бути предметом торгівлі та перегляду іншими людьми по всьому світу. Постійна історія сексуального насильства над дитиною може назавжди змінити її життя. Багато жертв дитячої порнографії страждають від почуття безпорадності, страху, приниження та відсутності контролю, враховуючи, що їхні зображення доступні іншим для перегляду протягом тривалого часу.

На жаль, нові тенденції показують збільшення кількості зображень садистського та жорстокого сексуального насильства над дітьми, а також збільшення кількості зображень дуже маленьких дітей, у тому числі малюків і немовлят [24].

Закони про дитячу порнографію передбачають серйозні покарання для її виробників практично в усіх західних суспільних системах, зазвичай включаючи тюремне ув'язнення, з меншою тривалістю покарання за некомерційне привласнення, залежно від ступеня та змісту поширеного матеріалу.

Дитяча порнографія поступово переважає в сучасному суспільстві і наразі є одним із таких, що найшвидше розвиваються, видів матеріалів в Інтернеті. На відміну від виробників, власники дитячої порнографії не беруть участі у фізичному та сексуальному жорстокому поводженні з дітьми. Незважаючи на це, власники є свідками жорстокого поводження та нападів і, відповідно, можуть відповідати за нескінченну експлуатацію невинної молоді. Широка доступність секс-розваг в Інтернеті викликала сентиментальне божевілля, яке поділяє законодавча влада.

Уряди та правоохоронні органи в усьому світі докладали чимало зусиль, щоб обмежити доступ до відвертої інформації в Інтернеті, проте створення законів не є еквівалентом їх реалізації. Хоча в багатьох країнах існують відповідні закони проти дитячої порнографії, це не гарантує результату. Крім того, контроль за такою всесвітньою мережею, як Інтернет, включає контроль за мешканцями країн із загальом різними місцевими законами, суспільствами та соціальними звичаями. Незважаючи на те, що ці перешкоди здаються несприятливими, слід нагадати, що дитяча порнографія є суттєвою та переконливою проблемою на світовому, національному та локальному рівнях, і це все, що завгодно, але не невинне правопорушення. Дитяча порнографія, яка передбачає сексуальне насильство над дітьми, створює негативні наслідки для здоров'я дитини. Більшість із них стикаються з багатьма проблемами зі здоров'ям, такими як біль у статевих органах, генітальні кровотечі тощо.

Велика кількість розбещувачів дітей наразі використовує інновації для комп'ютерів, щоб організувати, підтримувати та збільшувати розмір асортименту дитячої порнографії. Особисто виготовлені незаконні фотографії

дітей особливо важливі в Інтернеті, і зазвичай розбещувачі обмінюються фотографіями своїх сексуальних спроб. У той момент, коли ці зображення надходять в Інтернет, вони втрачаються і можуть продовжувати надходити завжди; таким чином дитина стає жертвою, оскільки зображення переглядаються знову і знову [22].

Дитяча порнографія є проблемою багатьох юрисдикцій, до якої необхідно застосовувати глобальний підхід. Успішна боротьба з дитячою порнографією та дитячою експлуатацією в глобальному масштабі потребує єдиного законодавства; закони, що відрізняються від країни до країни, служать для послаблення позиції проти сексуальної експлуатації дітей і дозволяють викрадачам дітей зосереджувати зусилля в країнах, де вони знають, що вони найкраще здатні експлуатувати дітей. Цілісний та єдиний підхід є найефективнішим засобом боротьби з сексуальною експлуатацією дітей, оскільки він забезпечує послідовність у криміналізації та покаранні, підвищує обізнаність громадськості про проблему, збільшує кількість послуг, доступних для надання допомоги жертвам, і покращує загальну роботу правоохоронних органів на національному та міжнародному рівнях.

Існує три основні міжнародні правові документи, які стосуються дитячої порнографії:

- Факультативний протокол до Конвенції (ООН) про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії;
- Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність;
- Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства.

Усі три є ефективними інструментами для боротьби з сексуальною експлуатацією та розбещенням дітей, оскільки вони містять конкретні визначення правопорушень, а також положення, які вимагають покарання за кримінальну поведінку, що дозволяє ефективніше переслідувати винних. Факультативний протокол і Конвенція про захист дітей також є

вичерпними прикладами правових механізмів, які вимагають від урядів впровадження та надання послуг для допомоги дітям-жертвам та їхнім родинам.

На додаток до цих трьох міжнародних правових інструментів, Європейський Союз прийняв Директиву про боротьбу з сексуальним насильством і сексуальною експлуатацією дітей та дитячою порнографією. Від усіх держав-членів ЄС вимагалось виконати Директиву до кінця 2013 року. Порівняно з Конвенцією Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, Директива встановлює більш чіткі вказівки для кримінального законодавства щодо сексуального насильства та експлуатації дітей. Зокрема, Директива містить рекомендації щодо строків позбавлення волі за певні злочини; описує заходи поводження з правопорушниками; і містить положення щодо підтримки та захисту дітей-жертв з акцентом на найкращі інтереси дитини [25].

Хоча Конвенція про права дитини (КПД) спрямована на забезпечення широкого спектру прав людини для дітей, включаючи громадянські, культурні, економічні, політичні та соціальні права, у КПД є статті та Факультативний протокол до КПД, які стосуються сексуальної експлуатації дітей.

У статті 34 Конвенції про права дитини чітко зазначено, що необхідно вживати превентивних заходів для боротьби з сексуальною експлуатацією дітей:

Держави-учасниці зобов'язуються захищати дитину від усіх форм сексуальної експлуатації та сексуального насильства. З цією метою держави-учасниці, зокрема, вживають усіх належних національних, двосторонніх і багатосторонніх заходів для запобігання використанню дітей у порнографічних виставах і матеріалах з метою експлуатації.

Факультативний протокол Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії набув чинності 18 січня 2002 року. Особливо щодо дитячої порнографії:

Стаття 2 Факультативного протоколу визначає дитячу порнографію як Будь-яке зображення дитини в будь-який спосіб, що бере участь у реальних чи імітованих діях відверто сексуального характеру, або будь-яке зображення статевих органів дитини переважно з сексуальною метою.

Ч.1 ст.3 Протоколу вимагає від держав-учасниць встановлення кримінальної відповідальності за дитячу порнографію, незалежно від того, чи вона вчинена всередині країни чи за кордоном, індивідуально чи організовано.

Пункт с) ч.1, ст.3 Протоколу вимагає від держав-учасниць криміналізувати просте володіння порнографічними матеріалами незалежно від наміру розповсюдження.

Ч.4 ст.3 Протоколу стосується відповідальності юридичних осіб і закликає кожну державу-учасницю встановити таку відповідальність за злочини, пов'язані з дитячою порнографією. Ця стаття відображає думку про те, що комплексний підхід вимагає участі індустрії.

В США дитячій порнографії присвячено Федеральний закон США про дитячу порнографію. Зокрема, розділ 2251 забороняє переконувати, спонукати, спокушати або примушувати неповнолітніх до відверто сексуальних вчинків з метою створення візуальних зображень такої поведінки. Будь-яка особа, яка намагається або вступає в змову на вчинення злочину, пов'язаного з дитячою порнографією, також підлягає судовому переслідуванню згідно з федеральним законом [26].

Дитяча порнографія загалом охоплює дві різні, але пов'язані проблеми:

- кримінальні заборони на виробництво, розповсюдження та володіння зображеннями дітей, які займаються сексуальною діяльністю та
- можливість дітей переглядати порнографію (зокрема, через Інтернет).

Основне занепокоєння законодавців щодо криміналізації дитячої порнографії полягає в її зв'язку з фактичним сексуальним насильством над дітьми, виправдання, яке зазвичай підтримується судами, незважаючи на заперечення щодо свободи слова Першої поправки до Конституції США.

Два прецеденти Верховного суду тлумачать законодавство США про дитячу порнографію. Один стосується непристойності загалом, а інший стосується дитячої порнографії.

У справі «Міллер проти Каліфорнії» (1973) [27] Суд сформулював тест із трьох частин для визначення непристойності. Згідно з Міллером, матеріал є непристойним, якщо:

1. Пересічна людина в суспільстві вважала б переважаючу тему твору «хтивою»;
2. Він зображує сексуальну поведінку в явно образливий спосіб;
3. У цілому йому «не вистачає серйозної літературної, художньої, політичної чи наукової цінності».

У другому ключовому прецеденті, Нью-Йорк проти Фербера (1982) [28], Суд підтвердив заборону на виробництво та розповсюдження дитячої порнографії через її прямий зв'язок із сексуальним насильством над неповнолітніми [29].

Розглянемо ще одну справу – справу отця Адріана Макліша. 45-річний отець Адріан Макліш мав найбільшу відому колекцію незаконних матеріалів, зібраних в електронному вигляді. Він зібрав у своєму пресвітерії величезну кількість непристойних фотографій і малюнків і обмінявся тисячами відвертих електронних листів з іншими педофілами. 13 листопада 1996 року він був засуджений до шести років ув'язнення в суді Ньюкасла на Тайні. Він зізнався в 12 зразках звинувачення в непристойних нападах на двох хлопчиків. Він також зізнався в поширенні непристойних фотографій, володінні ними з наміром розповсюдити їх і брав участь в імпорті дитячої порнографії.

Поліція виявила, що Макліш був підключений до Інтернету через щонайменше чотири різні компанії та використовував програмне забезпечення для шифрування, щоб ніхто інший не міг прочитати його повідомлення. Його приватний код був «Над головою сяє місяць». Були докази того, що Макліш надіслав фотографії принаймні одного з хлопчиків, над яким він жорстоко знущався, і говорив в Інтернеті про «доглядання» хлопчика для подальшого життя. Загалом було відновлено близько 3251 різних файлів зображень, кожен з яких містить до 15 зображень. Загальна кількість знайдених файлів зображень, включаючи дитячу порнографію, порнографію для дорослих і зображення, склала 8998. Це перший раз, коли було встановлено прямий зв'язок між жорстоким поводженням з дітьми та використанням Інтернету. Його засудження стосувалося непристойних нападів, але використання Інтернету для розповсюдження цих зображень (також включно з псевдо фотографіями) призвело до продовження терміну його ув'язнення [30].

В практиці ЄСПЛ також є справи, які стосувались розповсюдження дитячої порнографії. Одною з таких справ є справа «К.Ю. проти Фінляндії».

У 1999 році невідомий розмістив оголошення на сайті знайомств від імені заявника, якому було 12 років. В оголошенні містився його вік і рік народження, посилання на особисту веб-сторінку з фотографією та номер телефону. Інтернет-провайдер відмовився розкрити особу, яка розмістила оголошення, адже він вважав, що це порушує правила конфіденційності. Поліція звернулася до окружного суду із проханням зобов'язати провайдера розкрити зазначену інформацію відповідно до закону про кримінально-правові розслідування. Окружний суд не знайшов прямої вказівки в законі, що дозволяє зобов'язати провайдера розкрити ідентифікаційні дані порушуючи професійну таємницю за наявності не тяжкого злочину, такого як наклеп. Апеляційний суд залишив рішення без зміни, а Верховний суд відмовив у дозволі на оскарження.

Хоча законодавство країни оцінювало справу заявника з погляду наклепу, Європейський Суд звертає увагу насамперед на його наслідки для особистого життя потерпілого з урахуванням потенційної загрози його фізичному та моральному благополуччю та вразливому віку. Розміщення оголошення в Інтернеті від імені заявника було злочинним діянням, внаслідок якого він став об'єктом зазіхання педофіла. Таке діяння вимагало кримінально-правового реагування, і ефективного стримування мало підкріплюватися адекватним розслідуванням і переслідуванням. Діти та інші вразливі особи мають право на захист держави від таких серйозних посягань на їхнє особисте життя. Можливість відшкодування збитків третьою особою, у даному випадку сервіс-провайдером, була адекватним засобом правового захисту. Має бути доступним засіб, що забезпечує щодо фактичного правопорушника, в даному випадку особи, яка розмістила оголошення, встановлення його особи та притягнення до відповідальності, а щодо потерпілого – отримання фінансової компенсації. Держава-відповідач не має права стверджувати, що не мала можливості організувати систему захисту дітей від переслідування педофілами за допомогою Інтернету, оскільки поширена проблема сексуального насильства над ними та небезпека використання Інтернету з кримінальною метою були на момент інциденту добре відомі. Незважаючи на те, що свобода вираження думки та конфіденційність комунікацій повинні враховуватися, а користувачі телекомунікацій та інтернет-послуг повинні мати гарантії недоторканності особистого життя та свободи вираження поглядів, такі гарантії не можуть бути абсолютними, і при необхідності повинні відступати перед іншими законодавчими імперативами, такими як підтримання порядку та запобігання злочинам або захист прав та свобод інших осіб. Законодавча влада таким чином повинна забезпечити основи для поєднання цих конкуруючих інтересів. Хоча така основа згодом з'явилася у вигляді закону про свободу вираження поглядів у засобах масової інформації, це не було зроблено в період, що стосується обставин справи. Відповідно,

держава не змогла захистити право заявника на повагу до його особистого життя, надавши пріоритет вимогам конфіденційності порівняно з його фізичним та моральним благополуччям.

У справі допущено порушення вимог статті 8 Конвенції (прийнято одногосно). У порядку застосування статті 41 Конвенції Європейський Суд присудив виплатити заявнику 3 000 євро за рахунок компенсації заподіяної моральної шкоди [31].

Зазвичай, дитяча порнографія виробляється для тих, хто проживає в розвинених країнах (Бельгія, Німеччина, Нідерланди, Швейцарія, США, Італія, Ізраїль, Австрія, Греція, Туреччина), в той час як діти в соціально-економічно менш розвинених країнах (Таїланд, Україна, Китай, Росія, країни Східної Європи та Балтії) піддаються сексуальній експлуатації. Більшість всієї дитячої порнографії розповсюджується через Інтернет.

Отже, винахід людством Інтернету став проривом у використанні такого важливого для сучасного суспільства ресурсу, як інформація. Все більше людей у світі вдається до цієї технології щодня. Найчастіше «першопрохідцями» в освоєнні нових технологій стають діти та молоді люди. Тому дуже важливим аспектом під час обміну інформацією є її безпека та законність. Оскільки Інтернет став всеосяжною технологією, питання безпеки обміну інформацією – це виклик усьому співтовариству.

Суспільна небезпека поширення дитячої порнографії через Інтернет не ставиться під сумнів жодною державою у світі.

На міжнародному рівні прийнято низку документів, спрямованих на захист дітей від сексуальної експлуатації та протидію поширенню дитячої порнографії в мережі Інтернет.

2.1.2. Дитяча проституція

Проституція, будучи соціальним явищем, з'явилася в найдавніші часи і була властива майже всім історичним типам організації суспільства, зокрема й сучасному. Вона є вкрай вигідним бізнесом, легалізованим у низці країн.

Гострота проблеми проституції полягає в тому, що з кожним роком у цю сферу залучається дедалі більше неповнолітніх, тобто має місце таке явище, як дитяча проституція. Відповідно до ст. 2 Факультативного Протоколу до Конвенції про права дитини, що стосується торгівлі дітьми, дитячої проституції та порнографії дитяча проституція являє собою «використання дитини в діяльності сексуального характеру за винагороду або будь-яку іншу форму відшкодування» [9].

Діти можуть знаходитися під контролем посередника, який укладає угоду і стежить за її виконанням, або під контролем експлуататора, який домовляється безпосередньо з дитиною. Крім того, діти можуть бути залучені в проституцію для задоволення своїх особистих потреб в їжі або безпеці, або в обмін на кишенькові гроші або гарні оцінки в школі [32, с.5].

У Бразилії від 250 000 до 500 000 дітей займаються секс-торгівлею, а кількість дітей, залучених у Колумбії, Росії та Беніні, швидко зростає. Азія є центром дитячої проституції: приблизно 60 000 дітей-повій на Філіппінах, 400 000 в Індії та 800 000 у Таїланді. Більшість секс-працівників молодше 16 років, і більшість із них – жінки, хоча в деяких частинах світу пропонуються майже виключно молоді чоловіки-повії. Дійсно, майже всі з 20 000-30 000 дітей-повій на Шрі-Ланці – хлопчики. Переважна більшість дітей, які займаються сексом за гроші, роблять це через економічну потребу, особливо в контексті поширеної бідності в сільській місцевості. Деякі діти самі залишають дім у пошуках можливості, деяких викрадають або продають у рабство, а інших виганяють із дому. Дослідження Міжнародної організації праці показало, що жінка в індустрії сексу в Таїланді може заробляти приблизно в 25 разів більше, ніж коли вона могла б займатися будь-якою іншою професією, яка їй

доступна. Перед такою фінансовою винагородою часто важко встояти. Попит на дітей-повій виникає з різних джерел. Молоді повії користуються особливим попитом через міф про те, що молоді люди якось відносно незаймані та не заражені венеричними захворюваннями [33].

В Ель-Сальвадорі середній вік дітей, які починають займатися проституцією, становить 13 років. При цьому одну третину становлять хлопчики [34].

У Японії проблема дитячої проституції досягла тривожного рівня. Це багато в чому пов'язано з існуванням такого явища, як «ендокосай» («enjokosai», «побачення за гроші»). Школярки, які прагнуть підвищити свій соціальний статус шляхом набуття брендovих речей та дорогих телефонів, вступають у сексуальні зв'язки з дорослими чоловіками, щоб заробити «кишенькові гроші». Зв'язатися з такими дівчатами можна за телефоном, вказаним у оголошенні. Такі оголошення залишаються в людних місцях у неявному вигляді, що ускладнює можливість розпізнати їх і припинити подібні дії.

Проте бажання отримати легкі гроші не є єдиною причиною існування дитячої проституції у Японії. Певну роль грає і той факт, що багато підлітків практично не спілкуються зі своїми батьками через велику різницю у віці, оскільки японки прагнуть народжувати дітей у зрілішому віці, а також через тривалий робочий день, при якому дорослі члени сім'ї подовгу не бувають вдома [35, с. 48].

Як уже раніше зазначалося, діти не завжди залучаються до проституції за своєю волею. Непоодинокі випадки, коли дитина стає жертвою комерційної сексуальної експлуатації, під якою розуміється сексуальне насильство та експлуатація дитини дорослою людиною за оплату грошима або натурою дитині або третій особі. При цьому дитина є предметом сексу та предметом торгівлі.

Відповідно до ст. 19 Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуальних зловживань злочинами, що стосуються дитячої проституції, є наступні навмисно скоєні дії:

- залучення дитини до проституції або схилення дитини до заняття проституцією;
- примус дитини до заняття проституцією або отримання вигоди з неї або інша експлуатація дитини з цією метою;
- використання послуг дитячої проституції [36].

Конвенція ООН про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами криміналізує наступні пов'язані з проституцією дії:

- зведення, схилення чи спокушання з метою проституції іншої особи навіть за її згодою;
- експлуатацію проституції третьої особи навіть за її згодою;
- утримання будинку розпусти, управління ним чи свідоме фінансування;
- здачу в оренду або оренда будівлі або її частини знаючи, що вона буде використана з метою проституції. Таким чином, караним є не тільки пряме отримання прибутку від заняття проституцією третіми особами, а й організаторська та пособницька діяльність, що забезпечує заняття проституцією третіми особами [37].

Необхідно зауважити, що стати жертвою комерційної сексуальної експлуатації може будь-яка дитина, яка навіть живе в благополучній сім'ї. Однак має місце судження про те, що дитина, яка опинилася у важкій життєвій ситуації, схильна до більшої небезпеки залучення до сфери проституції. Найчастіше жертвами сексуальної експлуатації стають діти, які не мають певного місця проживання, котрі живуть надворі і займаються жебрацтвом; діти із сімей із низьким рівнем достатку; діти-сироти, які живуть у дитячих будинках і притулках, а також випускники дитячих будинків: діти, відірвані

від сім'ї та будинку через різні причини (наприклад, якщо дитина отримує освіту далеко від дому); діти, які вживають алкоголь та наркотики; а також діти, чії батьки залучені до кримінальної діяльності або займаються проституцією.

Існують різні схеми залучення дітей у проституцію, які можуть використовувати знайомі, друзі, вчителі або навіть батьки дитини. Це може бути залучення через закоханість, через модельний бізнес, пропозицію виїзду за кордон з метою навчання, роботи або заміжжя і т.д.

Дитяча проституція негативно впливає на життя дітей і суспільства в цілому. Нижче наведено деякі з її наслідків:

- ушкодження психічного здоров'я дітей;
- поширення венеричних захворювань;
- порушення прав дітей;
- поширення насильства та злочинності;
- придушення жінок та дітей у суспільстві;
- негативний вплив на економіку та розвиток країни.

Нині у багатьох країнах світу вживаються заходи боротьби з дитячою проституцією. Прикладами таких заходів є:

- Законодавчі заходи, спрямовані на посилення покарання за дитячу проституцію та сексуальне насильство над дітьми;
- Розробка та реалізація програм із профілактики дитячої проституції, у тому числі через освітні та соціальні проекти;
- Створення центрів допомоги та підтримки для дітей, які постраждали від дитячої проституції;
- Співпраця між урядовими та неурядовими організаціями, спрямована на боротьбу з дитячою проституцією;
- Навчання правоохоронних органів та медичного персоналу методам запобігання дитячій проституції та надання допомоги дітям, які постраждали від неї [38, с.75-76].

Ми вважаємо, що для покращення ситуації з дитячою проституцією необхідно вживати комплексних заходів на різних рівнях. Нижче наведено деякі з них:

- Створення мережі центрів допомоги та підтримки для дітей, які постраждали від дитячої проституції;
- Розробка та впровадження програм із профілактики дитячої проституції, у тому числі через освітню діяльність;
- Посилення законодавства у сфері боротьби з дитячою проституцією та сексуальним насильством над дітьми;
- Навчання медичного та правоохоронного персоналу методам запобігання дитячій проституції та надання допомоги дітям, які постраждали від неї;
- Співпраця між урядовими та неурядовими організаціями, спрямована на боротьбу з дитячою проституцією.

Таким чином, дитяча проституція стає досить поширеним явищем у наші дні. Діти залучаються до цієї сфери дорослими людьми, які бажають заробити на експлуатації дитини. Такі дії є протизаконним кримінальним діянням, закріпленим різних міжнародних документах, які захищають права дітей. Тому потрібно вжити комплекс заходів як на міжнародному, так і на національних рівнях щодо викорінення попиту та пропозицій на дитину як на предмет сексу. Це явище, яке не тільки суперечить загальноприйнятим нормам моралі та правосуддя, а й становить небезпеку для здоров'я та життя дітей.

2.2. Усиновлення дітей іноземцями

Наразі для України дедалі актуальнішими стають питання міжнародного усиновлення. Українським законодавством передбачено можливість

усиновлення дітей – громадян України іноземними громадянами чи особами без громадянства. Більше того, останніми роками міжнародне усиновлення стало досить поширеним. Іноземці всиновлюють як здорових дітей, так і тяжкохворих, для яких на їхній новій батьківщині створюються всі необхідні умови. На жаль, іноді при усиновленні іноземними громадянами українських дітей порушуються права останніх, а також права їхніх родичів. У ряді випадків іноземні громадяни, які усиновили українських дітей, відмовлялися від них або ставилися до них з особливою жорстокістю. Такі випадки є об'єктом пильної уваги з боку української держави, законодавство якої закріплює необхідність захисту прав та забезпечення інтересів дітей як одне з найважливіших та пріоритетних завдань.

Під усиновленням прийнято розуміти юридичний акт, спрямований на встановлення між усиновлювачами та усиновленою дитиною особистих та майнових відносин, що існують між батьками та дітьми.

Міжнародне усиновлення є формою влаштування дітей, які залишилися без піклування батьків, що передбачає їх передачу на піклування громадянам іноземної держави, які можуть забезпечити їм належний рівень життя та належний догляд. Таке усиновлення часто називають усиновленням, «ускладненим наявністю іноземного елемента». Воно регулюється нормами міжнародного права, що встановлює взаємозв'язок усиновлення як юридичного факту із нормами права розвинених країн [39, с. 247-248]. Поняття міжнародного усиновлення застосовується у випадках, коли усиновлювачі та усиновлювані – громадяни різних країн, а також якщо факт усиновлення має відбутися за межами країни походження дитини відповідно до положень законодавства держави походження усиновлювача.

Наразі міжнародне право встановлює високі стандарти та вимоги до усиновлення, передбачені міжнародними правовими актами, що регулюють питання усиновлення дітей. До універсальних документів належать Декларація прав дитини, Женевська декларація прав дитини, Конвенція ООН

про права дитини, Декларація про соціальні та правові принципи, Конвенція про юрисдикцію, застосовне право і визнання рішень про усиновлення та Конвенція про захист дітей та співробітництво щодо іноземного усиновлення.

На європейському рівні діє Європейська конвенція про усиновлення дітей, укладена у Страсбурзі.

З прийняттям у 1993 р. Гаазької конвенції про захист дітей та співробітництво щодо іноземного усиновлення були впорядковані відносини, що стосуються переїзду дитини, що усиновлюється, в країну походження усиновлювача. Примітно, що дія цієї Конвенції поширюється лише на випадки усиновлення, коли між батьками та дітьми встановлюється постійний зв'язок (ст. 2 Конвенції) [40].

Наведені вище міжнародні угоди у сфері усиновлення передбачають контроль за припиненням спроб вилучення матеріальної та іншої вигоди з міжнародного усиновлення.

Страсбурзькою конвенцією встановлено, що усиновлення набуває юридичної значущості за наявності рішення суду або іншого компетентного органу, що набрало законної сили. Усиновлювачами, відповідно до положень Конвенції, можуть бути гетеросексуальні пари, які перебувають у шлюбі або міцному партнерстві, гомосексуальні пари, які перебувають у шлюбі або зареєстрованому партнерстві, та одинокі особи [41].

Крім того, у Конвенції наголошується, що після того, як дитина стає повноправним членом сім'ї, яка усиновила, її родинні зв'язки з біологічними батьками та іншими членами сім'ї, в якій вона народилася, припиняються (ст. 11). У той самий час дитина має право доступу до інформації про своє походження.

Законом Румунської Республіки стосовно регулювання відносин міжнародного приватного права закріплено положення, відповідно до якого при спільному усиновленні дитини подружжям суттєві умови встановлюються правом, що регулює загальні наслідки шлюбу. Що ж до недійсності

усиновлення, воно у частині істотних умов підпорядковується особистому закону як усиновлювача, так і усиновлюваного (ст. 30, 33) [42].

На сучасному етапі законодавствами розвинених країн питання усиновлення регламентуються докладно, відповідно до принципу застосування найсприятливішого права для усиновлюваного.

За законодавством Бельгії встановлення відносин спорідненості у вигляді усиновлення регулюється правом держави, громадянином (громадянами) якого у період був усиновлювач (усиновлювачі). Якщо ж усиновлювачі не мають громадянства, встановлення відносин кривності усиновлення регулюється правом тієї країни, на території якої знаходиться постійне місце проживання усиновлювача (усиновлювачів), а за його відсутності – правом Бельгії.

Бельгійське право застосовується також у тих випадках, коли в судовому засіданні знаходить підтвердження побоювання, що застосування іноземного права завдає шкоди найвищим інтересам усиновлюваного. Вираження згоди усиновлюваного та його батьків (законних представників) підлягає регулюванню з боку права країни, на території якої усиновлюваний має постійне місце проживання [43, с. 181]; бельгійське право буде застосоване при регулюванні згоди усиновлюваного у разі, якщо право постійного місця проживання усиновлюваного не передбачає необхідність такої згоди або не знає інституту усиновлення.

Варто зазначити, що у разі, якщо рішення про усиновлення було прийнято за межами Бельгії відповідно до норм права іноземної держави, що наказує судовий розгляд, то такий розгляд може бути ініційований у Бельгії.

Відповідно до бельгійського Кодексу міжнародного приватного права, особистим законом усиновлювача регулюються питання про припинення статусу усиновлюваного як частини його первісної сім'ї та про природу створеного усиновленням зв'язку; питання скасування усиновлення належать

до регулювання загального статусу усиновлення, а питання зміни усиновлення регулюються вже бельгійським правом [44].

Статтею 64 Естонського Закону про міжнародне приватне право закріплено принцип, відповідно до якого якщо усиновлення регулюється іноземним законодавством або якщо дитина усиновлена на підставі рішення іноземного суду, таке усиновлення має в Естонії таку ж силу, як і відповідно до закону, згідно з яким була усиновлена дитина [45].

Високі вимоги до кандидатів на усиновлення висуваються в Республіці Південна Корея. Відповідно до її законодавства усиновлювати дітей не мають права самотні люди, а ті особи, яким усиновлювати законом дозволено, повинні бути не молодші 25 і не старше 45 років, мати вищу освіту та перебувати у шлюбі, як мінімум, 3 роки, не маючи жодного попереднього розлучення. Крім того, у них має бути певний рівень достатку та не більше чотирьох дітей. Виняток можуть становити лише випадки, коли йдеться про усиновлення тяжко хворої дитини або ж один із усиновлювачів має корейське походження [46, с. 26-32].

Згідно зі ст.9 Цивільного кодексу Іспанії, виконане за кордоном іспанським громадянином усиновлення не буде визнано, якщо його наслідки не відповідатимуть наслідкам, які передбачені законом. Визнання можливе лише у випадку, коли компетентна установа оголосить про відповідність усиновлювача вимогам, якщо під час усиновлення він був громадянином Іспанії та мав на її території місце проживання. Примітно, що як такого в Іспанії усиновлення немає – можлива лише опіка. Більше того, якщо мати дитини, чий спосіб життя раніше не сприяв її вихованню, заявить про готовність виправитися, дитину їй повернуть згідно із законом [47].

Загалом, слід зазначити, що у низці країн світу існують значні обмеження можливостей іноземних громадян до усиновлення. Серед них, наприклад, Канада, Австралія, країни Близького Сходу та багато африканських держав.

В Україні передбачено суворе правове регулювання інституту міжнародного усиновлення. Відповідно до ст. 232 СК України, по завершенню процесу усиновлення дитина прирівнюється в особистих і майнових правах до біологічних дітей усиновлювачів, а також рівною з родичами, між якими виникають такі ж права та обов'язки, як і між біологічними родичами [3]. При цьому усиновлена дитина втрачає особисті та майнові права і звільняється від зобов'язань перед рідними батьками та родичами. Спроби отримати прибуток від усиновлення вважаються незаконними та забороненими.

Відповідно до ч.7-9, ст. 24 ЗУ «Про охорону дитинства», усиновлення дитини-громадянина України іноземцем здійснюється, коли вичерпано всі можливості опіки, піклування, усиновлення та взяття на виховання в сім'ї громадянин України. Дитина, яка є громадянином України, не може бути усиновлена іноземцем, який не перебуває у шлюбі, за винятком випадків, коли іноземець є родичом дитини. Громадяни країн, які уклали з Україною міжнародні договори про усиновлення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківських прав, мають переважне право серед іноземців на усиновлення дитини, що є громадянином України [4].

Усиновлення дитини-громадянина України іноземцями можливе лише за умови, що дитина вже досягла п'ятирічного віку та перебуває на обліку у відповідній адміністративній установі не менше одного року.

Але є й винятки з правил, вони допустимі у разі, якщо:

- особа, що всиновлює, повинна мати родинні зв'язки з дитиною;
- дитина страждає на хворобу, внесену до спеціального списку хвороб, який затверджено центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я;
- іноземці виявили бажання усиновити дитину, яка є братом або сестрою раніше усиновленої ними дитини;

– відбувається усиновлення усіх рідних братів і сестер в одну сім'ю, якщо один з них досяг п'ятирічного віку та перебуває на обліку у відповідному органі виконавчої влади не менше одного року [48].

Так як в Україні зараз триває війна, яка вже забрала багато життів, велика кількість українських дітей залишилися сиротами. Виходячи з цього багато осіб готові усиновити дітей, які залишилися без батьківської опіки. Проте Україна тимчасово призупинила міжнародне усиновлення під час війни, але вдячна країнам-партнерам, які надали притулок українським дітям. Пов'язано це з тим, що дитина може бути визнана сиротою, але можливо її батьки ще знайдуться.

Також наразі в Україні існує проблема примусового вивезення українських дітей, які позбавлені батьківського піклування, та сиріт до РФ. Наразі підтверджено 2161 такий випадок щодо українських дітей [49].

Порівняльний аналіз українського законодавства та законодавства інших країн дозволив виявити основні умови усиновлення дітей іноземними громадянами. Незважаючи на те, що окремі закордонні законодавства містять специфічні норми в даній сфері, існують також і єдині для всіх положення, серед яких необхідність отримання згоди усиновлюваного та усиновлювача, наявність дозволу на усиновлення та ін.

Очевидно, що усиновлення як складна правова проблема потребує певних гарантій дотримання інтересів сторін, насамперед дитини, оскільки помилки при усиновленні можуть спричинити порушення прав дитини, а також її батьків та осіб, які бажають її усиновити. Законодавство іноземної держави покликане забезпечити подальшу стабільність усиновлення в іноземній державі, що є вкрай важливим, оскільки іноземний усиновлювач, як правило, відвозить дитину на постійне місце проживання у свою країну. Ця вимога підкріплюється нормами міжнародного права. Однак, як показує практика, іноземні усиновлювачі не завжди сумлінно виконують вимоги національного та міжнародного права. Звісно ж, у разі дії компетентних

органів влади держав походження усиновлювача і дитини грають велику роль під час вирішення певних ситуацій і здійснення контролю над усиновлювачами з метою захисту прав дитини.

2.3. Забезпечення прав дітей в умовах збройного конфлікту.

Тисячі дітей, завербованих і використаних у збройних конфліктах по всьому світу, часто називають «дітьми-солдатами». Ці діти страждають від широкомасштабних форм експлуатації та жорстокого поводження, включаючи сексуальне насильство, які не повністю охоплюються цим терміном. Воюючі сторони використовують дітей не лише як учасників бойових дій, але й як розвідників, кухарів, носильників, охоронців, посильних тощо. Більш правильний термін – діти, пов'язані зі збройними силами та збройними групами. Цих дітей слід розглядати насамперед як жертв грубих порушень прав дитини .

Діти стають частиною збройних сил або груп з різних причин. Деяких викрадають, погрожують, примушують або маніпулюють озброєними акторами. Інших спонукає бідність, вони змушені генерувати дохід для своїх сімей. Ще інші об'єднуються заради виживання чи захисту своїх громад.

Хоча серйозні порушення по-різному впливають на хлопчиків і дівчаток, дівчата також серйозно страждають від збройних конфліктів. У той час як більшість завербованих і використаних дітей є хлопчиками, практично все сексуальне насильство вчиняється проти дівчат. Через культурні норми та стигматизацію сексуальне насильство залишається в значній мірі заниженим.

У всьому світі між 2005 і 2020 роками було підтверджено, що понад 93 000 дітей були завербовані та використані сторонами конфлікту, хоча фактична кількість випадків вважається набагато вищою.

У 2020 році Організація Об'єднаних Націй перевірила загалом 26 425 порушень проти дітей у конфліктних ситуаціях по всьому світу. Це відповідає 72 порушенням щодня або трьом порушенням щогодини. 2020 рік також ознаменував сьомий рік поспіль із принаймні 20 000 підтверджених порушень. Це лише ті випадки, які можна перевірити за допомогою Механізму моніторингу та звітності під керівництвом ООН (MRM), створеного в 2005 році для систематичного документування серйозних порушень щодо дітей у зонах конфлікту. Реальні цифри, безсумнівно, набагато вищі [50].

Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах від 25 травня 2000 року закріплює мінімальний вік призову до збройних сил, забороняє будь-які форми вербування дітей для участі у збройних конфліктах [8].

Конвенція «Про заборону та негайні заходи щодо викорінення найгірших форм дитячої праці» від 1 червня 1999 року закріплює участь дітей у збройних конфліктах, як найгіршу форму дитячої праці [51].

Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 визначає як військовий злочин набір або вербування дітей віком до п'ятнадцяти років до складу збройних сил або груп або використання їх для активної участі в бойових діях [52].

В останні десятиліття Рада Безпеки ООН прийняла низку резолюцій про захист дітей, які потрапили у ситуацію збройного конфлікту.

За дією можна поділити всі сучасні ефективні міжнародно-правові механізми на дві групи:

1. «до збройного конфлікту». На цьому етапі сторони конфлікту зобов'язані вжити превентивних заходів щодо віддалення осіб, які не досягли 18-річного віку, від участі у збройних конфліктах. До таких заходів належать:

- Обмеження призовного віку (стаття 1-3 Факультативного протоколу до конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах);
- Евакуація дітей (стаття 78 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року щодо захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) [11]);
- Неприпустимість вербування дітей (стаття 4 Факультативного протоколу до конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах).

2. «після конфлікту» – на цьому етапі надається захист і підтримка дітей, які постраждали за умов конфлікту. Даний етап є не менш важливим, оскільки ті душевні та фізичні травми, завдані дітям, які потрапили до зони бойових дій, вилікувати особливо важко. До таких заходів варто віднести:

- Забезпечення повернення дітей у сім'ї, після збройного конфлікту (ч. 3 ст. 78 Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949, (Протокол I); ст. 9-10 Додатка II Конвенції про права дитини [53]).
- Право на захист та догляд після збройного конфлікту (стаття 9 Протоколу I).

Проблемним залишається питання захисту дітей на етапі самого збройного конфлікту, коли ймовірність порушення їх прав і свободи особливо велика. Вважаємо, що на цьому етапі незважаючи на те, що міжнародне право передбачає певні механізми захисту, їхнє реальне виконання перебуває на недостатньому рівні.

Розглянемо існуючі міжнародно-правові механізми, що дозволяють фіксувати та документувати порушення щодо дітей у збройних конфліктах, з метою подальшого притягнення винних до відповідальності.

Відповідно до резолюції РБ ООН 1612 (2005), на підставі представленого Генеральним секретарем ООН плану дій щодо створення механізму спостереження та звітності щодо дітей та збройних конфліктів, у

2006 р. було створено механізм Monitoring and Reporting on Grave Violations. Цей механізм покликаний забезпечити збирання достовірної інформації про серйозні порушення прав дітей у збройних конфліктах [54].

РБ ООН було визначено шість видів серйозних порушень, від яких діти найбільше страждають:

- вбивство та калічення дітей;
- вербування або використання дітей як солдатів;
- сексуальне насильство щодо дітей;
- викрадення дітей;
- напади на школи та лікарні;
- відмова у гуманітарному доступі до дітей.

Очевидно, що найбільша ймовірність їхнього скоєння припадає на час збройного конфлікту.

У 2021 році ЮНІСЕФ розробила План змін щодо захисту дітей у збройних конфліктах. ЮНІСЕФ закликає світ захищати права дітей у конфлікті. Усі ворогуючі сторони повинні виконувати свої зобов'язання щодо захисту дітей і припинення серйозних насильств проти дітей під час війни, а ті, хто має вплив, повинні використовувати свою владу, щоб підтримати ворогуючі сторони вжити заходів для цього. Це означає :

1. Припинення нападів на дітей та служби, на які вони покладаються. Сторони конфлікту повинні:

- Покласти край навмисним і невивірковим нападам, які вбивають і калічать дітей;
- Припинення нападів на освіту, включаючи напади на учнів, вчителів і школи та погрози їм, а також використання шкіл у військових цілях;
- Припинити атаки на охорону здоров'я, включаючи медичних працівників, лікарні та медичні заклади;
- Припинити напади на об'єкти водопостачання та санітарії та їх персонал.

2. Уникнення застосування вибухової зброї в населених пунктах з огляду на її непропорційний та особливо згубний вплив на дітей;
3. Дотримання глобальних зобов'язань щодо звільнення світу від загрози наземних мін, вибухонебезпечних пережитків війни та саморобних вибухових пристроїв;
4. Припинення вербування та використання дітей збройними силами та групами та припинення затримання дітей, які ймовірно пов'язані зі збройними силами чи групами;
5. Звільнення дітей, пов'язаних зі збройними силами чи групами, служб захисту та підтримка реінтеграції в їхні громади, включаючи безпечну репатріацію дітей-іноземців до країн їхнього походження, де це відповідає їхнім найкращим інтересам;
6. Припинення викрадення дітей у конфлікті;
7. Припинення будь-якого сексуального насильства та інших форм гендерного насильства щодо дітей;
8. Припинення відмов у наданні життєво необхідної гуманітарної допомоги дітям у надзвичайних ситуаціях і припинення нападів на гуманітарних працівників.

Також ЮНІСЕФ закликає:

- притягнути до відповідальності винних у порушеннях прав дитини;
- Забезпечувати безпеку дітей та їхні громади та підтримувати відновлення після війни;
- Працювати над інклюзивним і міцним миром [55].

Наразі в Україні триває війна, і кожен з 7,5 млн українських дітей, навіть якщо не має тілесних ушкоджень, має ушкодження та порушення його прав внаслідок цієї війни. В сучасних умовах порушуються всі права, які гарантовані українським дітям.

Таким чином, ООН визнає порушення прав дітей у ситуації збройного конфлікту серйозною загрозою міжнародному миру та безпеці, проблемою, вирішення якої перебуває у компетенції РБ ООН.

Істотним недоліком є той факт, що в системі органів ООН працюють переважно ті механізми правового захисту, які дозволяють лише фіксувати порушення, встановлювати відповідальних за них осіб, але не дозволяють належним чином запобігти їм.

Порушення прав дітей у збройних конфліктах сьогодні залишається досить серйозною проблемою, для вирішення якої міжнародному співтовариству необхідно вдосконалювати існуючі правові механізми захисту прав дітей.

III. ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ: ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД

3.1. Захист прав дітей в Польщі.

До того, як у Польщі заговорили про права дитини, саме моральні, релігійні та звичаєві норми визначали ставлення до дитини в громаді. Одним із перших важливих документів, створених на польських землях, був Віслицький статут XIV ст. Документ був одним із перших письмових правових актів на польських землях, який набув чинності в середині XIV ст. Норми та звичаєві права були кодифіковані тодішнім королем Польщі Казимиром Великим. Процес формування прав дитини був тривалим і нерівномірним, але становище неповнолітніх поступово покращувалося.

Нащадкам, батьки яких померли, надавався опікун, тому розвивався інститут усиновлення. Держава стала захищати сім'ю. Статут вводив покарання за жорстоке поводження з неповнолітніми та вбивство. Особливе місце у Віслицькому статуті займали сироти [56, с. 168-171]. У середні віки дітьми зазвичай нехтували. Наймолодшим потомством опікувались виключно жінки. Дівчат до дорослого життя готували матері, хлопчиків — батьки [57, с. 43].

У Польщі про права дитини вперше заговорили в XIX столітті. Дитина є одним із основних суб'єктів сім'ї, статус і значення якого закріплено у найвищому правовому акті, що діє в Польщі, — Конституції Республіки Польща. Польща також забезпечує догляд і повний захист сім'ї. Тому так важливо знати законодавчу базу, що визначає права дітей та обов'язки опікунів і установ, які здійснюють піклування про них, визначити наявні порушення прав дитини, таких як недбалість і більш значні порушення. Правовий захист дитини та всієї родини визначається численними законами,

найважливіші з яких містяться в Конституції Республіки Польща від 2 квітня 1997 року.

Визначення поняття «дитина» відрізняється від визначення, зазначеного в Конвенції про права дитини, адже в розумінні Закону Польщі від 6 січня 2000 р. «Про омбудсмена з прав дитини» «дитиною є кожна людська істота від моменту зачаття до повноліття (ст. 2.1.) [58]. Отже, дитиною вважається навіть ембріон.

Основний закон від 2 квітня 1997 р. у кількох статтях містить положення, що стосуються дітей. Відповідно до статті 18 держава забезпечує особливу турботу про сім'ю та батьківство. Відповідно до частини 1 статті 34 Конституції Республіки Польща – дитині, народженій від батьків-поляків, не можна відмовити у польському громадянстві. Частина 2 статті 48 гарантує, що лише суд може відібрати дитину із сім'ї. Частина 3 статті 65 однозначно забороняє працевлаштування дітей віком до 16 років. У частині 3 статті 68 Конституції гарантується дітям, а також вагітним жінкам винятковий доступ до медичної допомоги. Частина 5 стосується сприяння фізичній активності. Стаття 70 містить важливе положення, яке забезпечує право та обов'язок навчатися до досягнення 18-річного віку. Подальші положення вказують на те, що навчання в державних школах є безкоштовним (частина 2 статті 70) і що батьки можуть вільно обирати для своєї дитини школу для навчання (частина 3 статті 70). У статті 71 Основного Закону приділяється особлива увага багатодітним неповним сім'ям, які перебувають у скрутному матеріальному становищі. Стаття 72 особливо захищає неповнолітнього від насильства, деморалізації та жорстокості (частина 1). Якщо батьки не можуть забезпечити піклування, це має забезпечити держава (частина 2 статті 72). Найкращі інтереси неповнолітніх осіб мають бути першочерговими, а їхня думка повинна бути почута (частина 3 статті 72). В останньому абзаці згадується дитячий омбудсмен із посиланням на закон про повноваження та порядок його призначення (частина 4 статті 72) [59].

В Основному Законі зазначено, що сім'я є найважливішим середовищем для виховання молоді людини. Тому в Конституції сім'я займає особливе положення, як і материнство. Не можна відбирати дитину від батьків без поважних причин. Конституція передбачає державну допомогу малозабезпеченим або багатодітним сім'ям. Підтримка багатодітних сімей також часто регулюється місцевим законодавством. Влада багатьох міст вирішує, серед іншого, забезпечити безкоштовний транспорт для наймолодших. Діють програми державної допомоги, такі як «500+» (Програма «Сім'я 500+» є фінансовою основою підтримки сім'ї. Програма набула чинності 1 квітня 2016 року та сприяла покращенню матеріального становища сімей. З 1 липня 2019 року батьківська допомога призначається на кожну дитину до досягнення нею 18 років незалежно від доходу сім'ї [60]). Дітей не можна експлуатувати, існує заборона на працю дітей до 16 років. Правила найму неповнолітніх регулюються положеннями Кодексу законів про працю, Цивільним кодексом та постановою Ради Міністрів Республіки Польща від 24 серпня 2004 р. про перелік робіт, заборонених для підлітків.

Держава робить акцент на фізичний розвиток дитини, у кожній школі має бути спортзал та спортивний майданчик. Для забезпечення фізичної культури створені спортивні клуби, де молодь може займатися спортом за інтересами. Більшість польських муніципалітетів мають власні спортивні клуби та майданчики. Для забезпечення належного медичного обслуговування держава будує дитячі лікарні, дитячі відділення, готує лікарів, які спеціалізуються на догляді за неповнолітніми. Держава має розвивати освіту на різних рівнях: дитячий садок, початкова, професійно-технічна, середня, вища школа. Діти можуть розпочати навчання відповідно до своїх інтересів та здібностей.

У Республіці Польща у 1997 році було засновано інститут Омбудсмена у справах дітей, який охороняє права і свободи дитини. Про інститут дитячого омбудсмена йдеться в ч. 4, ст.72 Конституції Республіки Польща. Сфера

компетенції та порядок діяльності також регулюється цим Законом. Омбудсмен є охоронцем прав дитини, як це визначено Конституцією Республіки Польща, Конвенцією про права дитини та іншими законодавчими положеннями.

Відповідно до ч.1, ст. 3 Закону Польщі про омбудсмена у справах дітей, омбудсмен вживає заходів для забезпечення повного та гармонійного розвитку дитини з повагою до її гідності та суб'єктності. Згідно ж з ч.2 цієї ж статті, він сприяє захисту прав дитини, зокрема: права на охорону життя і здоров'я, права на виховання в сім'ї, права на освіту, права на гідне соціальне середовище. Омбудсман діє на користь усіх дітей, але особлива увага приділяється дітям з особливими потребами. Його або її завдання також включають захист неповнолітніх від експлуатації, насильства та зневаги. Дитячий омбудсмен вживає заходів за власною ініціативою, враховуючи, зокрема, інформацію від громадян або їх організацій про порушення прав дитини чи її добробуту. Він або вона вимагає пояснень, інформації або належного виконання завдань. Омбудсман співпрацює з асоціаціями, рухами громадян, іншими громадськими об'єднаннями, фондами захисту прав дитини [58].

Офіс забезпечує виконання завдань омбудсмена, визначених Законом. Поряд з ним працює Телефон довіри Омбудсмена. Це телефонна лінія, яка працює цілодобово і безкоштовно. На «Телефон довіри дітям» телефонують діти та молодь з різними проблемами. Молоді люди можуть зателефонувати за номером 800-12-12-12 і поділитися своїми труднощами, пов'язаними з насильством, проблемами з однолітками, сім'єю чи школою. Ця установа також є інтервенційною агенцією. Дорослі також можуть зателефонувати за цим номером, якщо стануть свідками насильства над дітьми.

Права дитини в Польщі виконуються досить задовільно. Тим не менш, країна повинна продовжувати роботу з усунення деяких принципів і практик, які суперечать Конвенції про права дитини.

Згідно з інформацією, представленою на сайті організації Humanium (міжнародна дитяча спонсорська неурядова організація, яка займається припиненням порушень прав дітей у всьому світі), діти в Польщі стикаються з великою кількістю проблем.

По перше, це бідність. Приблизно кожна четверта дитина в Польщі страждає від бідності. Існує дуже мало державної допомоги для фінансової підтримки сімей, особливо тих, у яких є новонароджені діти. У Польщі рівень бідності тісно пов'язаний із широким безробіттям по всій країні. Рівень дитячої бідності є одним із найвищих у Європі, особливо це стосується неповних та багатодітних сімей.

Неправильне харчування. У той час як діти в деяких віддалених регіонах країни походять з найбідніших сімей і страждають від недоїдання, протилежна проблема стосується багатьох інших молодих людей у Польщі. Рівень ожиріння насправді значно зріс за останні десятиліття. Сьогодні майже 20% людей у Польщі страждають від клінічного ожиріння. Цей стан здебільшого виникає через переїдання або погані харчові звички, і особливо тривожний серед дітей. Їхнє здоров'я більш вразливе, ніж здоров'я дорослих, і може легко постраждати. Ожиріння має багато шкідливих наслідків для дітей і може досягати дуже небезпечних для життя масштабів.

Дискримінація. У Польщі існує дискримінація за ознаками раси, статі та гендерної належності. Роми та іноземці зазвичай стають об'єктами такої дискримінації, хоча Польща намагається створити програми для боротьби з таким типом дискримінації. Проте до повного визнання ромів ще далеко. Вони є ізгоями суспільства і часто стають мішенню для небезпечних, а часом і жорстоких расистських актів, особливо серед дітей. Підлітки-гомосексуалісти також є предметом сумнозвісної дискримінації навіть з боку державних служб і деяких державних органів. Було введено багато законів, які забороняють розповсюдження будь-якої інформації про гомосексуалізм у школах і навіть забороняють гомосексуалістам викладати. На щастя, жоден із цих законів не

був прийнятий, але вони відображають сумну відмову поляків прийняти будь-яку сексуальну орієнтацію.

Сексуальна експлуатація. Секс-торгівля є однією з головних і найбільш ганебних проблем щодо прав дитини в Польщі. Профілактичних заходів та інформованості недостатньо, враховуючи, наскільки серйозно вражена країна цією проблемою. Існує надто мало методів визначення причин і джерел цієї сексуальної експлуатації. Польща залишається одним із найбільших напрямків для секс-туризму у світі.

Навколишнє середовище. Польща щорічно викидає понад 8,3 тон CO₂ на людину. Цей великий вуглецевий слід негативно впливає на життя дітей, а також на їхні погляди на майбутнє. Це порушує їхнє право жити та рости здоровими у чистому довкіллі.

Свобода вираження поглядів і думок. У Польщі думку дитини зазвичай ігнорують. Люди дуже прив'язані до традиційних ідей, які відстоюють абсолютну владу батьків, і не звертають уваги на ідеї дітей. Отже, дітей рідко чують, навіть якщо вони є головними предметами дискусії. Закони та програми, що стосуються дітей, не враховують їхню думку, а отже, погано адаптовані до їхніх потреб [61].

Про права дитини Польща не звітувала до Комітету з прав дитини з 2002 року. Тоді Комітет відзначив ухвалення Конституції 1997 року та подальші поправки до національного законодавства, але, тим не менш, висловив стурбованість тим, що «внутрішнє законодавство все ще не відповідало положенням і принципам Конвенції». Комітет закликав державу вжити всіх необхідних заходів для забезпечення повної відповідності національного законодавства принципам і положенням Конвенції, зокрема щодо ювенальної юстиції, шукачів притулку без супроводу та сексуальної експлуатації дітей.

Комітет також підняв ряд більш конкретних питань, що викликають занепокоєння щодо відповідності національного законодавства Конвенції. Що стосується насильства над дітьми, Комітет відзначив створення програми

«Блакитна картка», яка спрямована на боротьбу з насильством у сім'ї, але, тим не менш, висловив стурбованість тим, що жорстоке поводження з дітьми та насильство вдома та в школах залишаються проблемою в державі. Тілесні покарання також широко застосовувалися вдома, у школах та інших установах, таких як в'язниці та заклади альтернативного догляду. Комітет закликав державу створити національну систему отримання, моніторингу та розслідування скарг і чітко заборонити тілесні покарання вдома, школах та інших установах. Відтоді тілесні покарання були заборонені в будь-якому місці.

Що стосується системи правосуддя, Комітет висловив занепокоєння тим, що не існує чіткого мінімального віку кримінальної відповідальності і що діти віком від 10 років можуть бути засуджені до виховних заходів. Комітет також висловив занепокоєння з приводу великої кількості дітей, які провели тривалий період часу в ізоляторах невідкладної допомоги або як захід попереднього ув'язнення, або як покарання за свої дії під час перебування у виховному центрі для неповнолітніх, і тим, що центри для неповнолітніх не гарантують право дитини підтримувати зв'язок зі своєю сім'єю або забезпечувати достатній рівень життя.

Комітет також висловив занепокоєння з приводу зусиль держави щодо вирішення важкого становища дітей-біженців та неповнолітніх без супроводу. Зокрема, занепокоєння стосувалося «громіздких процедур призначення законного представника для таких неповнолітніх, які звертаються за статусом біженця» та того, що поки діти чекали розгляду своїх заяв, вони не мали доступу до освіти, а в деяких випадках вони утримувались разом з неповнолітніми правопорушниками. Відповідні рекомендації були зосереджені на внесенні змін до законодавства щодо оформлення біженців, щоб гарантувати, що всім неповнолітнім без супроводу негайно буде призначено законного опікуна; забезпечити, щоб діти, тимчасово поміщені в блоки швидкої допомоги, не утримувалися разом з неповнолітніми

правопорушниками; а також забезпечити повний доступ до освіти для всіх дітей, які очікують розгляду своїх заяв про надання статусу біженця [62].

Отже, нині діти в Польщі достатньо законодавчо «озброєні», щоб мати змогу реалізувати свої права та свободи або відстоювати права у разі їх порушення.

У Польщі найважливішим правовим актом, що стосується захисту прав і свобод дитини, є Конституція. Вона гарантує захист дитини від насильства, деморалізації, жорстокості чи експлуатації. Крім того, Конституція призначає дитячого омбудсмена, який гарантує дотримання прав дитини та їх захист.

У Польщі є кілька органів, установ та організацій, які зосереджені на правах дітей та їхньому захисті. Однак вони часто діють лише в певному соціальному середовищі або сфері, іноді ситуація дитини не є основним предметом їх діяльності. З цієї точки зору створення дитячого омбудсмена як незалежної інституції підтримує зусилля держави щодо максимального захисту прав дитини. Омбудсмен не замінює спеціалізовані служби та асоціації, що займаються захистом дітей, але втручається в ситуації, коли існуючі процедури виявилися неефективними або від них відмовилися. Створення офісу дитячого омбудсмена разом із його повноваженнями значно розширило сферу захисту прав найменших громадян. Діяльність Омбудсмана сприяє постійному та системному аналізу проблем, які стосуються як дитини, так і сім'ї.

Актуальним залишається питання реальної реалізації прав дитини та підвищення стандартів такого захисту, тобто практичного застосування правових норм, адже як ми бачимо наразі в Польщі існує велика кількість проблем стосовно прав дитини, і ці проблеми потребують негайного вирішення.

3.2. Захист прав дітей в Італії

Конституція Італії, яка набула чинності 1 січня 1948 року, присвячує дітям чотири статті: 30, 33, 34 і 37.

Стаття 30 Конституції Італії встановлює обов'язок і право батьків утримувати, виховувати та навчати своїх дітей, навіть народжених поза шлюбом [63].

Відповідно до ст. 33 мистецтво і наука вільні, а їх викладання безкоштовне. Республіка встановлює загальні правила освіти та засновує державні школи для всіх класів і ступенів. Організації та окремі особи мають право засновувати школи та навчальні заклади без оплати з боку держави. Закон встановлює права та обов'язки недержавних шкіл, які вимагають рівності, повинні забезпечити їм повну свободу та те, що їхні учні отримують навчальний режим, еквівалентний учням державних шкіл. Державний іспит призначається для вступу до різних типів шкіл або для їх закінчення та для отримання кваліфікації для заняття професією. Заклади високої культури, університети та академії, мають право надавати собі автономні системи в межах, встановлених законами держави.

Згідно зі ст.34, школа відкрита для всіх. Початкова освіта, яка дається не менше восьми років, є обов'язковою і безкоштовною. Здібні та гідні, навіть якщо вони без засобів, мають право досягти найвищих ступенів навчання. Республіка робить це право ефективним за допомогою стипендій, сімейних допомог та інших положень, які повинні надаватися на конкурсі.

Стаття 37 Конституції встановлює мінімальний вік для оплачуваної роботи. Республіка захищає працю неповнолітніх спеціальними правилами і гарантує їм за рівну працю право на рівну оплату.

Крім того, стаття 3 встановлює принцип формальної рівності: усі громадяни мають однакову соціальну гідність і рівні перед законом без будь-якої різниці (включаючи, отже, неповнолітніх); тоді як стаття 31 покладає на державу конкретне завдання захисту дитинства та молоді шляхом сприяння створенню необхідних для цієї мети установ.

Цивільний кодекс Італії, зокрема, у статті 315 [64], і закони, що стосуються сім'ї, додатково конкретизують ці права, передбачаючи:

- право на обох батьків, яке виражається, перш за все, у розведених або розлучених парах: спільна або сумісна опіка над неповнолітньою особою обох батьків є правилом, тоді як виключна опіка є винятком;
- право дитини на утримання, виховання, навчання та моральну допомогу з боку батьків, з повагою до її здібностей, природних нахилів і прагнень, рости в сім'ї та підтримувати «значущі стосунки» з родичами, починаючи з дідуся і бабусі;
- право неповнолітньої дитини, якій виповнилося 12 років (і навіть якщо вона молодша, «якщо вона здатна розрізняти») бути почутою в усіх справах і процедурах, які її стосуються, наприклад, сімейна або позасімейна опіка.

Відповідно до статті 147 ЦК Італії, батьки мають право і зобов'язані утримувати, навчати і виховувати своїх дітей з урахуванням їх здібностей, природних нахилів і прагнень. Ця стаття зачитується чоловікові і дружині під час церемонії одруження. Повноваження батьків обмежуються, якщо вони вчиняють серйозні тілесні ушкодження або шкодять дитині (ст. 330). У таких випадках суд у справах неповнолітніх має право втручатися, використовуючи декілька заходів захисту: він може встановити особливі обов'язки для батьків, наприклад, лікування для них чи дитини чи інший вид співпраці з соціальними службами; він може звернутися до органу місцевої влади з проханням про видачу опіки та прийняти рішення про вилучення дитини з сім'ї; у найважчих випадках він може позбавити батьків їхніх «повноважень». Цивільний кодекс також передбачає, що у випадку надзвичайної ситуації, коли виявляється, що

діти виховуються у «нездорових або небезпечних місцях», державна влада (якою зазвичай є мер міста) несе відповідальність за захист дитини шляхом надзвичайного розпорядження, що згодом має бути підтверджено судом (ст. 403).

У 1990 році журналісти Італії, Національна федерація італійської преси та Telefono Azzurro підписали Тревізську хартію (оновлена у 2006 р.) [65] задля того, щоб регулювати взаємозв'язок між інформацією та дитинством. Без шкоди для права на інформацію, всім ЗМІ пропонується захищати особу, особистість і права неповнолітніх, які є жертвами або винними в злочинах, або в будь-якому випадку залучені в ситуації, які можуть поставити під загрозу їх гармонійний психічний розвиток.

На жаль, є численні приклади того, як ці засоби захисту, які дійсно існують на папері, не завжди гарантуються на практиці. Крім того тому, що (у даному випадку Хартії Тревізо) від журналістів вимагається відповідальна комунікація, яка поважає неповнолітніх, але, як ми знаємо сьогодні, кожен може, на краще чи на зло, здійснювати інформаційну діяльність. І тому, якщо журналіст «зобов'язаний» поважати певні правила захисту дитини в газеті чи на ТВ, можна показати неповнолітнього в будь-якій телевізійній кімнаті, без будь-якої уваги та обережності [66].

Суд у справах неповнолітніх є спеціалізованим судом, і він ухвалює свої рішення в колегіальній формі, за допомогою «палати ради», що складається з чотирьох суддів, двох магістратів і двох «народних суддів», експертів у справах, пов'язаних із сім'єю та дітьми. Рішення суду є обов'язковими: невиконання та відсутність покращення становища дитини може призвести до позбавлення дитини батьківської опіки та подальшого усиновлення. Суд у справах неповнолітніх поділяється на три різні секції: цивільна секція, яка втручається у відносини між батьками та дітьми, карна секція для неповнолітніх, які вчинили злочини, та адміністративна секція [67].

З 1977 року було встановлено міцний зв'язок між судом у справах неповнолітніх та соціальною системою та системою охорони здоров'я, яка залежить від місцевої влади, в рамках переконання, що судові дії у сфері захисту дітей та підлітків мають бути вкорінені на території та у зв'язку з місцевими психосоціальними службами. На сьогоднішній день єдиними службами, які безпосередньо підпорядковані системі юстиції, є ті, які займаються неповнолітніми правопорушниками, які перебувають у в'язниці або заарештовані.

З 1967 року в законі про усиновлення дітей зазначено, що усиновлення є правом дитини, а не правом дорослих без дітей (і без спадкоємців) на усиновлення, як раніше [68]. У 1983 та 2001 роках було видано два нових закони про усиновлення та піклування, які стверджують, що кожна дитина має право рости у своїй сім'ї, і, як уже зазначалося, держава, регіони та місцеві органи влади зобов'язані підтримувати всі сім'ї. У ньому також зазначено, що якщо сім'я не в змозі забезпечити дитині належний догляд і освіту, дитина, тим не менш, має право жити, рости і навчатися в сім'ї. Якщо труднощі рідної сім'ї є тимчасовими і не можуть бути вирішені державною підтримкою, надається прийомна сім'я. Якщо труднощі не є тимчасовими і відсутність допомоги не є наслідком форс-мажорних обставин тимчасового характеру, стан залишеності офіційно оцінюється судом, і дитина може бути усиновлена [69].

Відповідно до Законів про усиновлення та піклування 1983 та 2001 років, прийомна сім'я та усиновлення відрізняються один від одного через різні стосунки між дитиною та її біологічними батьками. Батьків-вихователів просять сприяти та підтримувати стосунки між рідними батьками та дитиною, зважаючи на тимчасовий характер влаштування; відповідно до закону перебування в прийомній сім'ї має тривати два роки, тоді як усиновлення передбачає право дитини стати законною дитиною нових батьків і прийняти

їхнє прізвище. Формально біологічні батьки не повинні знати, де живе їхня дитина.

Згідно з даними Законами, процес усиновлення базується на трьох наступних етапах. Це починається з офіційної заяви про те, що дитина була виявлена в «стані моральної або матеріальної покинутості». Потім суддя вносить ряд приписів, спрямованих на подолання наявних труднощів. Якщо позитивного результату не досягнуто, а також за відсутності будь-якої іншої підтримки, яка може надходити від інших родичів, до 4-го ступеня споріднення, суддя оголошує «стан усиновлення» дитини. Рідні батьки можуть заперечити цьому вироку. Батьки можуть оскаржити рішення, звернувшись до апеляційного суду та, зрештою, до Верховного суду.

Відповідно до італійського законодавства, конкретні дії, які вважаються небезпечними для дітей, прирівнюються до загальних злочинів і регулюються Кримінальним кодексом.

На кримінально-правовому рівні неповнолітній користується такими правами:

- до 14 років не може бути притягнуто до відповідальності за вчинені злочини (ст. 97 Кримінального кодексу Італії) [70];
- від 14 до 18 років притягнення до відповідальності має бути встановлено в кожному конкретному випадку на основі здатності неповнолітнього розуміти та бажати; покарання завжди пом'якшується і не може бути застосовано довічне позбавлення волі;
- за вчинені неповнолітнім правопорушення, що спричинили шкоду, відповідальність несуть батьки, вчителі або особи, які їх замінюють, якщо вони не доведуть, що не змогли запобігти цьому [71].

Починаючи з 1997 року італійський Кримінальний кодекс передбачає, що всі статеві акти між дорослою особою (окремою особою старше 18 років) і дітьми до 13 років вважаються особистим насильством. У 1996 і 1998 роках було видано два закони про захист дітей від сексуального насильства та

експлуатації: закон № 66, який встановив, що сексуальне насильство є злочином проти особи, а не лише злочином проти моралі [72] та закону № 269, який кваліфікував експлуатацію проституції, дитячу порнографію та секс-туризм із залученням дітей як нові форми рабства [73].

Крім того, «зловживання засобами виправлення або дисципліни» (ст. 571 КК Італії), «жорстоке поводження в сім'ї або з дітьми» (ст. 572 КК Італії), «викрадення неповнолітніх» (ст. 573 КК Італії) і «порушення обов'язків щодо догляду та допомоги сім'ї» (ст. 570 КК Італії) також визнаються злочинами. Інші закони стосуються питання домашнього насильства: як приклад, закон 154/2001 [74] дозволяє примусове розлучення насильницької особи від її сім'ї.

Розглянемо інфраструктуру захисту дітей в Італії. Вона базується на двох різних контекстах дій: перший включає лише місцеву систему охорони здоров'я та соціальних послуг; другий передбачає судове втручання. Адміністративний захист ґрунтується або на самовільному запиті про допомогу з боку сім'ї, або на направленнях шкіл та інших місцевих установ, що підтверджується згодою батьків на підтримку.

Як зазначено вище, судовий захист забезпечується в кожному випадку, коли виявлено, що батьки поводяться «шкідливо» для дитини, або якщо дитиною серйозно нехтують. Місцева влада відповідає за надання послуг дітям як в адміністративному, так і в судовому порядку.

Незважаючи на деякі неясності, суди базують свої дії на тісному зв'язку з системою місцевих служб. Як уже зазначалося, система захисту включає кілька етапів: по-перше, той, хто знає або підозрює, що дитина перебуває в небезпеці або знехтуванні, має обов'язок повідомити про це місцевим службам або безпосередньо до суду. Особи, які перебувають на державній службі, несуть твердий обов'язок, а не просто обов'язок, це робити. Звіти надсилаються прокурору суду у справах неповнолітніх, який має завдання оцінити направлення, за необхідності провести додаткові розслідування та прийняти рішення про відкриття конкретного провадження в суді у справах

неповнолітніх. Суд у справах неповнолітніх проводить додаткові розслідування, заслуховуючи батьків і дітей та будь-яких інших відповідних суб'єктів, вимагаючи подальшої оцінки від місцевих служб або технічних консультантів суду (експертів). Після цих розслідувань Суд може вжити необхідних заходів щодо обмеження батьківських повноважень, включаючи розпорядження про захист дітей та піклування. Для виконання цих заходів суд залучає органи місцевого самоврядування, доручаючи місцевим службам у справах дітей діяти з метою захисту неповнолітнього та допомоги батькам у рамках рішення суду. Місцеві служби у справах дітей та сім'ї зобов'язані повідомляти суду про результати свого втручання: на цій основі, у поєднанні з будь-якими іншими правовими діями, суд приймає остаточне рішення.

З часом підхід соціальних служб, відповідальних за реагування на потреби дітей, які потребують захисту, та співпрацю з судовими органами суттєво змінився [75, с. 227–245].

Усвідомлення проблеми дітей, які потребують захисту, особливо тих, хто піддається жорсткому поводженню в сім'ї, з'явилося з 1980-х років, головним чином завдяки діяльності журналу Італійської асоціації із запобігання насильству «Il bambino incompiuto», що в перекладі означає «недовершена дитина». Це призвело до створення першої національної телефонної лінії допомоги дітям «Telefono Azzurro» і до жвавої діяльності СВМ (Центру для дітей, що постраждали від насильства, і лікування сімейних криз), установи, заснованої в Мілані в 1984 році, яка сильно підтримується місцевою владою, та яка була одним із провідних центрів розвитку культури захисту дітей в Італії [76].

До того часу в Італії явище жорсткого поводження з дітьми, здавалося, не існувало: по суті, переважаюче суспільне почуття відскакувало від пасивного прийняття фактів, коли вони відбувалися в хронічно залежних, проблемних сім'ях, протягом усього шляху до криміналізації батьків, представлених як «монстри», для яких було можливе лише ув'язнення. Внесок

СВМ полягав у тому, щоб запропонувати третій шлях: жорстоке поводження з дитиною має бути класифіковане як сімейна проблема, яку можна зрозуміти та лікувати [77], дотримуючись різних кроків, де вимоги щодо захисту дитини можуть бути ефективно гарантовані, забезпечуючи паралельну підтримку сімейних питань. СВМ також розробив моделі втручання, де догляд за дитиною в стаціонарі був тісно пов'язаний з лікуванням сім'ї.

Цей новий підхід сприяв окресленню процесу втручання, розділеного на різні фази: перш за все, виявлення та оцінка будь-якої потенційно шкідливої дії, яка може поставити дитину під загрозу – цей крок вважався необхідним для забезпечення найбільш адекватного рівня захисту для дитини; потім оцінка фактичної можливості для батьків відновити свої батьківські здібності та обов'язки. Втручання було розроблено в рамках рішень суду у справах неповнолітніх, і вся система ґрунтувалася на тісній співпраці між судом і соціальними службами місцевої влади. Цей підхід став типовою точкою відліку для розвитку італійських служб захисту дітей.

За останній час в Італійському законодавстві було проведено досить багато реформ. Ось, наприклад, після тривалих дебатів між Сенатом і Палатою депутатів, було ухвалено закон №. 71 від 2017 року «Положення щодо захисту неповнолітніх для запобігання та протидії явищу кібербулінгу» [78], який визначає інструменти для запобігання та протидії кібербулінгу, визначеному як будь-яка форма тиску, агресії, переслідування, шантажу, образи, наклепу, крадіжки особистих даних, зміни, незаконного отримання, маніпуляції, незаконної обробки персональних даних для заподіяння шкоди неповнолітнім, що здійснюється в електронному вигляді, а також розповсюдження онлайн-контенту, що стосується одного або кількох членів сім'ї неповнолітньої особи, навмисною та переважною метою якого є ізоляція неповнолітньої або групи неповнолітніх шляхом здійснення серйозних зловживань, зловмисної атаки або глузування.

Реформа надає перевагу втручанню соціально-освітнього характеру, яке передбачає обов'язки батьків і, перш за все, школи, порівняно з втручанням карного характеру, зосереджуючись, фактично, на діях превентивного характеру та гарантуванні уваги, захисту освіти для залучених неповнолітніх, незалежно від того, чи є вони жертвами чи виконавцями правопорушень. Про це йдеться в ст.1 даного Закону.

Італія є однією з країн-засновниць Європейського Союзу, але зараз вона переживає соціально-економічну кризу. Країна досягла успіхів у сфері захисту прав дитини. Тим не менш, майбутнє дітей півострова постійно піддається випробуванню низкою проблем, які включають, але не обмежуються: бідністю, дитячою працею, дискримінацією, а також відсутністю нагляду та недостатньою підтримкою для біженців у його межах.

Розглянемо проблеми, з якими стикаються діти в Італії:

– Бідність. Серед італійських дітей ризик бідності надзвичайно високий. По суті, близько 25% дітей Італії загрожує бідність, на відміну від середнього 20% в інших країнах Європейського Союзу. Кількість дітей у домогосподарстві має значний вплив на рівень ризику: для самотньої дитини ризик бідності становить 7%, тоді як для дитини, яка має братів і сестер, ризик зростає до 30%.

В Італії ризик бути бідною для дитини в 1,5 рази вищий, ніж для її ровесника, який живе у Франції. Таким чином, існує реальна потреба покращити загальну політичну, економічну та соціальну ситуацію в Італії, щоб надати всім дітям реальну можливість ефективно здійснювати свої основні права.

– Дитяча праця. В Італії, головним чином на півдні країни, десятки тисяч дітей із незаможних соціальних верств знаходять роботу, щоб допомогти своїм сім'ям вижити. Це є порушенням статті 32 Конвенції про права дитини.

Ці діти працюють кілька годин на день після уроків (деякі навіть не ходять до школи), у вихідні чи під час канікул. У більшості випадків вони працюють у ресторанному секторі, а також у сільському господарстві, торгівлі та будівництві. Таке життя іноді змушує деяких з них приєднуватися до мафії.

– Діти та злочинні організації. Злочинні організації вербують велику кількість молоді, яку вони використовують для здійснення незаконної діяльності, такої як торгівля наркотиками. Багато з цих молодих людей, особливо на півдні країни, завербовані в районах, де панує безробіття та насильство.

Ці підлітки походять з бідних сімей, часто кидали школу і знають лише «закон джунглів». Мафія дає їм те, що вони шукають: ідентичність, членство в групі, повагу та багатство. Завдяки харизмі лідерів мафії вони швидко беруть таких чоловіків за моделі і довіряють їм. Наймолодші діти незабаром стають змушеними красти та жебракувати, а дівчата змушені займатися проституцією.

– Діти-біженці. Італія стикається з потужною хвилею імміграції, що складається переважно з людей з Азії та Африки. Останнім часом цей потік посилюється через нестабільність в Північній Африці. Ці мігранти або біженці прибувають групами в супроводі своїх дітей.

Вони часто прибувають на човнах, і наймолодші з них, а також найслабкіші та найвразливіші часто зневоднені та страждають від голоду. Деякі з них можуть навіть померти в результаті.

І їхня ситуація не обов'язково покращується після прибуття до Італії. Іноді у них немає належних документів, що посвідчують особу, тому важко визначити, скільки їм років. Дійсно, часто буває так, що діти-біженці ніколи не були офіційно зареєстровані як народжені в країні свого походження. Крім того, умови в італійських таборах для біженців жалюгідні. Діти потрапляють до центрів, які погано пристосовані для задоволення їхніх потреб, отже, їхні основні права не дотримуються.

– Дискримінація. Правозахисна організація Amnesty International стурбована атмосферою нетерпимості та дискримінації в Італії. По суті, діти - біженці дуже часто непомітні в очах суспільства. Влада їх не бачить. Ті, хто має захищати їхні права, їх не бачать, а ЗМІ згадують про них лише в поєднанні з кримінальними правопорушеннями. Тим не менш, вони існують.

Таких дітей в Італії приблизно 800 000; і не менше 60% з них там народжуються, ростуть, навчаються в школі, розмовляють національною мовою. Однак юридично вони не є італійцями, оскільки на півострові не існує громадянства за правом народження.

Така молодь є жертвою численних форм дискримінації та ізоляції. Щодо школи, наприклад, 45% з них мають труднощі з навчанням. Італія має зробити кращу роботу з інтеграції цих дітей у своє суспільство [79].

У своїх Заключних зауваженнях 2011 року Комітет з прав дитини привітав низку нових законів, спрямованих на захист прав дітей, але також зазначив, що вплив цих законів ще не можна оцінити, і висловив занепокоєння щодо невиконання своїх попередніх рекомендацій. Комітет закликав Італію вжити всіх необхідних заходів для виконання цих рекомендацій, зокрема у сферах координації, розподілу ресурсів, систематичного навчання Конвенції, недискримінації, найкращих інтересів дитини, права на особистість, усиновлення, ювенальної юстиції, а також щодо дітей-біженців та дітей-шукачів притулку.

Комітет з прав дитини привітав низку реформ у національному законодавстві, зокрема щодо дітей, розлучених з батьками, які перебувають під опікою, та щодо створення Національного омбудсмена у справах дітей, але, тим не менш, висловив низку занепокоєнь. Зокрема, Комітет наголосив на становищі дітей без супроводу та інших дітей-мігрантів, а також висловив стурбованість відсутністю законодавчої бази щодо політичного притулку. Комітет також висловив занепокоєння тим, що люди, які в'їжджають в країну без документів, стають кримінально покараними, і що це

призводить до того, що діти позбавляються доступу до медичної допомоги, освіти та соціальної допомоги. Відповідні рекомендації були зосереджені на реформуванні законів для забезпечення сумісності з Конвенцією.

У своїх Зауваженнях 2011 року Комітет також висловив ряд занепокоєнь щодо італійської системи ювенальної юстиції. Особливе занепокоєння викликало надмірне використання дітей під вартою, тривале використання попереднього ув'язнення та повідомлення про те, що дітей-мігрантів утримують у виправних установах через відсутність у них документів. Ці занепокоєння змусили Комітет рекомендувати державі прискорити прийняття законопроекту про ювенальну юстицію та запровадити незалежний моніторинговий механізм для регулярних відвідувань місць позбавлення волі дітей.

Комітет також порушив питання насильства над дітьми в різних контекстах, зокрема щодо відсутності чіткої заборони на тілесні покарання в будь-якому місці та відсутності загальнонаціональної системи захисту дітей від усіх форм фізичного та психічного насильства. Комітет рекомендував державі запровадити законодавство, яке б чітко забороняло насильство щодо дітей у будь-якому середовищі, включаючи заборону, яка конкретно стосується тілесних покарань [80].

Отже, в італійському законодавстві немає комплексного закону про дітей, радше, положення, що стосуються прав дитини, містяться в різних законах. Ми бачимо, що Італія є країною реформ відносно прав дитини, вона змінює з кожним роком своє законодавство на краще. Але цій державі ще є куди прагнути, адже багато проблем, які стосуються прав дітей, все ще залишаються невирішеними. До таких проблем можна віднести: бідність, дитячу працю, дискримінація, залучення дітей до злочинних організацій та велику кількість невлаштованих дітей-біженців.

3.3. Перспективи імплементації закордонного досвіду захисту прав дітей в Україні

Після аналізу законодавства України можна виділити такі сфери, в яких відбуваються порушення прав дітей: право на освіту, право на здоров'я та медичне обслуговування, право на житло та благополучні умови проживання, право на захист від насильства та дискримінації, право на участь у культурному житті суспільства.

Для того, щоб запропонувати якісь зміни щодо захисту прав дітей в нашій країні, розглянемо законодавства інших держав.

Конституція України відображає національні законодавчі стандарти захисту прав дітей, реалізує принципи та закони управління суспільством та визначення форми державного устрою. Принципи захисту дітей, прописані в національних конституціях, є основою захисту дітей у цьому питанні. Розглянемо реалізацію інтересів держави на прикладі Південно-Африканської республіки (ПАР).

Аналіз основних принципів захисту прав дітей, викладених у Конституції ПАР, показав, що, незважаючи на достатню розробленість цього питання (право дітей на захист від насильства та жорстокого поводження) багато дітей, як і раніше, «залишаються вразливими» у цьому питанні [81]. У результаті уряд ПАР спільно з громадсько-політичними організаціями та освітніми установами проводять День захисту дітей на підтримку державних нормативів, які визначають пріоритет прав дітей на всіх ешелонах влади.

Аналіз Конституції ПАР продемонстрував глибокий підхід до питання реалізації прав неповнолітніх у цій країні.

Проілюструємо реалізацію прав дитини, викладену в Конвенції про права дитини [2], а саме у статті 3. Конвенція говорить про вимогу «найкращого забезпечення інтересів дитини» під час реалізації прав батьків та

опікунів. Органи державної влади та громадські організації покликані здійснювати компетентний контроль за виконанням цих положень.

Ця стаття Конвенції по відношенню до всіх прав дитини створює два зобов'язання для парламентів. По-перше, парламенти повинні здійснювати контроль за дотриманням судами та адміністративними органами інтересів дитини. По-друге, при розробці законопроектів парламенти мають ґрунтуватися на інтересах дітей.

Ефективна реалізація положень Конвенції повинна знайти відображення у національних законах та стандартах. Зауважимо, що процес внесення поправок до національного законодавства часто займає кілька років. Багатопартійний характер влади ускладнює активну участь законодавчих органів у прийнятті рішень, тому для ефективних дій реформування «важливий безпартійний підхід» [82].

Вважаємо, що правове реформування має ґрунтуватися на скоординованій роботі у всіх галузях, які займаються питаннями забезпечення безпечної життєдіяльності дітей та їхніх батьків, а саме «правової, медичної, соціальної» та педагогічної. Цей підхід сприяє формуванню ефективнішого законодавства, ніж законодавчі заходи одностороннього порядку. Спільне вирішення правових питань захисту дітей у широкому колі професійних спільнот (суспільні молодіжні рухи, групи батьків дітей-інвалідів та релігійні об'єднання) дозволить висвітлити проблеми дітей з різних сторін і, як результат, досягне більш ефективного здійснення нового законодавства.

Як і багатьох галузях знання, фінансування грає провідну роль у стратегічному розвитку. Чинне законодавство не є винятком. Фінансування програм захисту дітей спричиняє великі проблеми реформування.

Для забезпечення ефективності проектів захисту прав дітей необхідно враховувати фінансові інвестиції, спрямовані на розробку нових програм. Законодавство, що відповідає міжнародним стандартам захисту прав дітей, не може бути реалізовано без розвиненої інфраструктури. Розвиток

інфраструктури законодавчої влади може бути забезпечений шляхом виконання таких умов:

- відповідність міжнародно-правовим документам;
- забезпечення перегляду існуючого законодавства з метою визначення відповідності його положень Конвенції про права дитини;
- співробітництво з інститутами громадянського суспільства на регіональному рівні;
- затвердження фінансових механізмів реформування;
- обмін передовим досвідом із зарубіжними країнами.

Аналіз фінансових програм низки країн показав зацікавленість державної влади щодо забезпечення більш ефективної стратегії захисту прав дітей. Так, у Чилі забезпечується значне фінансування процесів захисту дитячих закладів. У Таїланді державний бюджет виділяє додаткові кошти на підтримку дітей, які залишилися без піклування батьків.

Щодо права дітей на інформацію, вважаємо, що було б доцільно перейняти досвід Італії і створити на національному рівні щось на кшталт Тревізьської хартії задля того, щоб регулювати взаємозв'язок між інформацією та дитинством. Завдяки такому документу ЗМІ змогли б захищати права дітей, які якимсь чином мають відношення до будь-яких злочинів без шкоди психічному стану дітей.

Розглянемо позитивні зміни за останній час в Україні щодо захисту дітей.

З моменту ратифікації Конвенції Україна зробила кроки для виконання договору на всій своїй території. Для реалізації принципів Конвенції в Україні прийнято закон про загальнодержавні програми, а плани заходів на підтримку передбачили виділення 585 мільйонів доларів. Прийнято закон, який надав пріоритет сімейному вихованню дітей замість інституційного. Було значно збільшено пільги для дітей. Також запровадили одноразову допомогу при

усиновленні. Майже 93 відсотки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, перебувають у сімейному оточенні.

У 2022 році під час війни були впроваджені деякі цифрові інструменти для розширення можливостей залучення громадян до форм догляду за дітьми. Зокрема, чат-бот-додаток «Дитина не одна», за допомогою якого було відібрано понад 1000 кандидатів, які готові взяти дітей у свої родини. В Україні розвивалася система раннього втручання, яка допомагала підтримувати родини дітей з інвалідністю та запобігала потраплянню цих дітей до закладів. З 2018 року в Україні триває комплексна медична реформа, яка дозволяє сім'єю, включно з батьками та їхніми дітьми, протягом усього життя керувати одному лікарю. Після вибору лікаря це охоплювало всі форми медичної допомоги, включаючи вагітність і неонатальний догляд.

Дитячий фонд ООН підтримав пілотний проект психологічної підтримки, створивши центри Barnahaus, які приймали дітей, що зазнали або стали свідками насильства під час військового вторгнення. Було створено спеціалізовані установи, які допомагали жінкам відпочити від насильства та захистити своїх дітей. По всій країні було 43 притулки для жінок і дітей, 33 кризові кімнати та 66 консультаційних служб, а також очікується запуск ще 45 спеціалізованих служб.

В Україні ще було над чим попрацювати, однак усі заявлені досягнення довелося переглядати через повномасштабну війну, яка почалася в лютому 2022 року. Усі права потрібно було трактувати зовсім в іншому контексті; через обстріли щодня порушувалося право на життя. Чимало дітей на окупованих територіях залишилися без батьків, багатьох вивезли до Росії та помістили в інтернатні заклади.

Лише 50 відсотків шкіл зможуть відкрити свої двері для школярів цієї осені. Бомбардуваннями та обстрілами було пошкоджено понад 2000 навчальних закладів. Надходили повідомлення про жахливі акти насильства щодо дітей з боку російських військових. Мільйони дітей були змушені

покинути свої домівки та стали свідками насильства. Війна загальмувала розвиток країни. Держава не змогла забезпечити захист дітей під час війни, особливо тих, які перебували на окупованих територіях [83].

Отже, Розглянуті приклади ефективної роботи парламентів Південно-Африканської республіки, Чілі, Тайланду та Італії актуалізують необхідність обміну міжнародним досвідом із питань захисту дітей. Вважаємо за необхідне імплементувати в національне законодавство деякі правові норми із законодавств іноземних держав.

Також можна зробити висновок, що тільки суворо скоординована робота з формування бюджету на захист прав дітей, може гарантувати їх захищеність від жорстокого поводження.

Хотілось би зазначити, що незважаючи на війну, Україна йде правильним шляхом щодо вдосконалення захисту прав дитини на державному рівні.

ВИСНОВКИ

В ході своєї роботи ми досягли поставленої мети – дослідили правове регулювання захисту прав дитини як на міжнародному рівні, так і на національному, а також дослідили перспективи імплементації закордонного досвіду захисту прав дітей в Україні.

Для досягнення поставленої мети ми виконали такі завдання:

1. Дали визначення поняттю «дитина» та дійшли висновку, що загальноприйнятого визначення поняття «дитина» в міжнародному праві немає. Можна лише зазначити, що найбільш повне визначення міститься в Конвенції ООН про права дитини. Конвенцію ООН про права дитини ратифікували майже всі країни світу, а це означає, що всі держави зобов'язані забезпечити захист і підтримку прав дітей. Міжнародні закони про захист дітей мають значні правові наслідки; склали перелік міжнародних договорів, конвенцій і законів, які стосуються визначення та захисту прав дитини, до них можна віднести: Конвенцію ООН про права дитини, Конвенцію Міжнародної організації праці № 138, Гаазьку конвенцію про захист дітей та співробітництво щодо міжнародного усиновлення, Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах, Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії, Женевські конвенції 1949 р. та Додаткові протоколи до них.

2. Зазначили права та обов'язки дітей; вказали керівні принципи Конвенції про права дитини, до яких відносяться: недискримінація, найкращі інтереси дитини, право на виживання та розвиток, а також погляди дитини; визначили, які правові акти включає в себе законодавство України з прав дитини. Проаналізувавши українське законодавство щодо захисту прав дітей, дійшли висновку, що воно відповідає загальним принципам, закріпленим у

Конвенції. Підсумовуючи, хоча є деякі спільні риси в законних правах і обов'язках, наданих дітям у різних культурах і країнах, існують також значні відмінності. Важливо продовжувати виступати за надійний правовий захист дітей і працювати над забезпеченням цього захисту.

3. Дали визначення поняттю «дитяча порнографія»; визначили основні міжнародні правові документи, які стосуються дитячої порнографії, це Факультативний протокол до Конвенції (ООН) про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії, Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність та Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства. Зазначили проблеми, які охоплює дитяча порнографія, до них можна віднести кримінальні заборони на виробництво, розповсюдження та володіння зображеннями дітей, які займаються сексуальною діяльністю та можливість дітей переглядати порнографію (зокрема, через Інтернет); розглянули судову практику щодо дитячої порнографії. Дійшли висновку, що винахід людством Інтернету став проривом у використанні такого важливого для сучасного суспільства ресурсу, як інформація. Все більше людей у світі вдається до цієї технології щодня. Найчастіше «першопрохідцями» в освоєнні нових технологій стають діти та молоді люди. Тому дуже важливим аспектом під час обміну інформацією є її безпека та законність. Оскільки Інтернет став всеосяжною технологією, питання безпеки обміну інформацією – це виклик усьому співтовариству. Суспільна небезпека поширення дитячої порнографії через Інтернет не ставиться під сумнів жодною державою у світі.

4. Зазначили сучасні центри дитячої проституції, до них відносяться такі азійські країни, як Філіппіни, Індія, Таїланд. Визначили, які дії кваліфікуються як злочини, що стосуються дитячої проституції, це: залучення дитини до проституції або схилення дитини до заняття проституцією, примус дитини до заняття проституцією або отримання вигоди з неї або інша експлуатація дитини з цією метою та використання послуг дитячої

проституції. Вказали наслідки дитячої проституції: ушкодження психічного здоров'я дітей, поширення венеричних захворювань, порушення прав дітей, поширення насильства та злочинності, придушення жінок та дітей у суспільстві, негативний вплив на економіку та розвиток країни. Потім ми навели приклади заходів боротьби з дитячою проституцією та дали рекомендації щодо вжиття комплексних заходів на різних рівнях щодо викорінення дитячої проституції. До таких заходів слід віднести наступні: Створення мережі центрів допомоги та підтримки для дітей, які постраждали від дитячої проституції; розробка та впровадження програм із профілактики дитячої проституції, у тому числі через освітню діяльність; посилення законодавства у сфері боротьби з дитячою проституцією та сексуальним насильством над дітьми; навчання медичного та правоохоронного персоналу методам запобігання дитячій проституції та надання допомоги дітям, які постраждали від неї; співпраця між урядовими та неурядовими організаціями, спрямована на боротьбу з дитячою проституцією.

5. Дослідили законодавства іноземних держав щодо міжнародного усиновлення; вказали умови щодо усиновлення українських дітей іноземцями. Усиновлення дитини-громадянина України іноземцями можливе лише за умови, що дитина вже досягла п'ятирічного віку та перебуває на обліку у відповідній адміністративній установі не менше одного року, але є й винятки з правил. Порівняльний аналіз українського законодавства та законодавства інших країн дозволив виявити основні умови усиновлення дітей іноземними громадянами. Незважаючи на те, що окремі закордонні законодавства містять специфічні норми в даній сфері, існують також і єдині для всіх положення, серед яких необхідність отримання згоди усиновлюваного та усиновлювача, наявність дозволу на усиновлення та ін.

Зазначили правові акти, які регулюють захист прав дітей під час збройних конфліктів, до них відносяться: Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах від 25

травня 2000 року, Конвенція «Про заборону та негайні заходи щодо викорінення найгірших форм дитячої праці» від 1 червня 1999 року, Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 року, Резолюція РБ ООН 1612 (2005), Женевські конвенції 1949 р. та Додаткові протоколи до них. Розглянули існуючі міжнародно-правові механізми, що дозволяють фіксувати та документувати порушення щодо дітей у збройних конфліктах. Вказали види порушень під час збройного конфлікту, від яких діти найбільше страждають, це: вбивство та калічення дітей, вербування або використання дітей як солдатів, сексуальне насильство щодо дітей, викрадення дітей, напади на школи та лікарні та відмова у гуманітарному доступі до дітей. Дійшли висновку, що порушення прав дітей у збройних конфліктах сьогодні залишається досить серйозною проблемою, для вирішення якої міжнародному співтовариству необхідно вдосконалювати існуючі правові механізми захисту прав дітей.

6. Визначили, яким чином відбувається захист прав дітей в Польщі та в Італії. У Польщі є кілька органів, установ та організацій, які зосереджені на правах дітей та їхньому захисті. Однак вони часто діють лише в певному соціальному середовищі або сфері, іноді ситуація дитини не є основним предметом їх діяльності. З цієї точки зору створення дитячого омбудсмена як незалежної інституції підтримує зусилля держави щодо максимального захисту прав дитини. Омбудсмен не замінює спеціалізовані служби та асоціації, що займаються захистом дітей, але втручається в ситуації, коли існуючі процедури виявилися неефективними або від них відмовилися. Створення офісу дитячого омбудсмена разом із його повноваженнями значно розширило сферу захисту прав найменших громадян. Діяльність Омбудсмена сприяє постійному та системному аналізу проблем, які стосуються як дитини, так і сім'ї. Актуальним залишається питання реальної реалізації прав дитини та підвищення стандартів такого захисту, тобто практичного застосування правових норм, адже як ми бачимо наразі в Польщі існує велика кількість

проблем стосовно прав дитини, і ці проблеми потребують негайного вирішення. Згідно з інформацією, представленою на сайті Humanium (міжнародна дитяча спонсорська неурядова організація, яка займається припиненням порушень прав дітей у всьому світі), діти в Польщі стикаються з такими проблемами, як: бідність, неправильне харчування, дискримінація, сексуальна експлуатація, навколишнє середовище, свобода вираження поглядів і думок. Також проблемою є те, що згідно з інформацією, представленою на сайті Міжнародної мережі з прав дитини, Про права дитини Польща не звітувала до Комітету з прав дитини з 2002 року.

7. Ми дійшли висновку про те, що в італійському законодавстві немає комплексного закону про дітей; радше, положення, що стосуються прав дитини, містяться в різних законах. Ми бачимо, що Італія є країною реформ відносно прав дитини, вона змінює з кожним роком своє законодавство на краще. Але цій державі ще є куди прагнути, адже багато проблем, які стосуються прав дітей, все ще залишаються невирішеними. До таких проблем можна віднести: бідність, дитячу працю, дискримінацію, залучення дітей до злочинних організацій та велику кількість дітей-біженців.

8. Виділили сфери, в яких відбуваються порушення прав дітей в Україні, до таких проблем можна віднести: право на освіту, право на здоров'я та медичне обслуговування, право на житло та благополучні умови проживання, право на захист від насильства та дискримінації, право на участь у культурному житті суспільства; вказали на перспективи імплементації закордонного захисту прав дітей в Україні. вважаємо, що було б доцільно перейняти досвід Італії і створити на національному рівні щось на кшталт Тревізської хартії задля того, щоб регулювати взаємозв'язок між інформацією та дитинством. Завдяки такому документу ЗМІ змогли б захищати права дітей, які якимсь чином мають відношення до будь-яких злочинів без шкоди психічному стану дітей. Розглянуті приклади ефективної роботи парламентів Південно-Африканської республіки, Німеччини та Італії актуалізують

необхідність обміну міжнародним досвідом із питань захисту дітей. Вважаємо за необхідне імплементувати в національне законодавство деякі правові норми із законодавств іноземних держав.

Зробили висновок, що тільки суворо скоординована робота з формування бюджету на захист прав дітей, може гарантувати їх захищеність від жорстокого поводження. Хотілось би зазначити, що незважаючи на війну, Україна йде правильним шляхом щодо вдосконалення захисту прав дитини на державному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. The meaning of the child and the rights of children / Rights of the Child / *Humanium*. URL: <https://www.humanium.org/en/child-rights/>
2. Конвенція про права дитини від 20.11. 1989 / База «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
3. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 / База «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
4. Закон України про охорону дитинства від 26.04.2001 / База «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
5. Конвенція про мінімальний вік для прийому на роботу № 138 від 26.06.1973 / База «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_054#Text
6. Конвенція про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення від 29.05.1993 / База «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_365#Text
7. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18.12.1979 / База «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text
8. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах від 01.01.2000 / База «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_795#Text
9. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії, ратифікований 03.04.2003 / База «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b09#Text

10. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.09.1949 / База «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

11. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 08.06.1977 / База «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text

12. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II) від 08.06.1977 / База «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200#Text

13. Plattner D. Protection of Children in International Humanitarian Law. *International Review of the Red Cross*. 1984. № 240. P. 141. URL: <https://international-review.icrc.org/sites/default/files/S002086040006993Xa.pdf>

14. Commentary to the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions / ed. by C. Pilloud, Y. Sandoz, Ch. Swinarsky. Geneva, 1987. Art. 77. Rn. 3178. URL: <https://www.loc.gov/item/2011525357>

15. Child rights / Protecting youth & families / CWLA. URL: <https://www.cwla.org/our-work/advocacy/protecting-youth-families/child-rights/>

16. Constituição da República Federativa do Brasil de 5 de outubro de 1988 / *Presidência da República Casa Civil Subchefia para Assuntos Jurídicos*. URL: https://www.planalto.gov.br/ccivil_03/constituicao/constituicao.htm

17. Children's and youth rights and responsibilities / *Õiguskantsler Chancellor of Justice*. URL: <https://www.oiguskantsler.ee/en/children%E2%80%99s-and-youth-rights-and-responsibilities>

18. Four principles of the Convention on the Rights of the Child / *UNICEF*. URL: <https://www.unicef.org/armenia/en/stories/four-principles-convention-rights-child>

19. Конституція України від 28.06.1996 / База «Законодавство України».
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>
20. Children's rights: 101 / *Child right international network*. URL: <https://home.crin.org/childrens-rights-101>
21. Child Rights: History, Facts & How To Protect Them / *World Vision*. URL: <https://www.worldvision.com.au/child-rights>
22. Salian D. and Khatun S. Legal Framework on Child Pornography: A Perspective / *Digital Forensic Science*. URL: <https://www.intechopen.com/chapters/72331>
23. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 / База «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
24. Child Pornography / *The United States Department of justice*. URL: <https://www.justice.gov/criminal-ceos/child-pornography>
25. Child Pornography: A Comparative Analysis / *E-journal «Legal service India»*. URL: <https://www.legalserviceindia.com/legal/article-986-child-pornography-a-comparative-analysis.html>
26. 18 U.S. Code § 2251 - Sexual exploitation of children / Legal information institute / *Cornell law school*. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/2251>
27. Miller v. California (1973) / *The first amendment encyclopedia presented by the John Seigenthaler chair of excellence in first amendment studies*. URL: <https://mtsu.edu/first-amendment/article/401/miller-v-california>
28. New York v. Ferber (1982) / *The first amendment encyclopedia presented by the John Seigenthaler chair of excellence in first amendment studies*. URL: <https://mtsu.edu/first-amendment/article/404/new-york-v-ferber>

29. Child Pornography / *The first amendment encyclopedia presented by the John Seigenthaler chair of excellence in first amendment studies*. URL: <https://www.mtsu.edu/first-amendment/article/993/child-pornography>
30. Yaman Akdeniz. The Regulation of Pornography And Child Pornography On The Internet, p.12. URL: https://www.researchgate.net/publication/220667856_The_Regulation_Of_Pornography_And_Child_Pornography_On_The_Internet
31. Case of K.U. v. Finland. 2 December 2008 no N 2872/02 / European Court of Human Rights.2008. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-89964>
32. The Commercial Sexual Exploitation Of Children In The Commonwealth Of Independent States. Developments, progress, challenges and recommended strategies for civil society / *ECPAT International*, 2014. 76 p. URL: https://ecpat.org/wp-content/uploads/2021/05/Regional-CSEC-Overview_CIS-English.pdf
33. Sachs A. The last commodity: child prostitution in the developing world / *National library of medicine*. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/12288929/>
34. Organización Internacional del Trabajo (OIT). El Salvador. Explotación Sexual Comercial de Niñas, Niños y Adolescentes: Una Evaluación Rápida. 2002
35. Loui, K. Tokyo Phantasmagoria: An Analysis of Politics and Commodity Capitalism. in *Modern Japan Through the Eyes of Walter Benjamin*. Dissertation.com, 2008. 90 p.
36. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, ратифікований 20.06.2012 / База «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#Text

37. Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами від 02.12.1949 / База «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_162#Text
38. Подойнік О. С. Міжнародні заходи боротьби з дитячою порнографією в мережі Інтернет. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2010. № 3. С. 69-76.
39. Міжнародне приватне право : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / за ред. проф. В. П. Жушмана та доц. І. А. Шуміло. — Х. : Право, 2011. — 320 с
40. Конвенція про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення від 29.05.1993 / База «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_365#Text
41. Європейська конвенція про усиновлення дітей, ратифікована 15.02.2011 / База «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a17#Text
42. LEGE Nr. 105 din 22 Septembrie 1992 / Portal legislative. URL: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/2389>
43. Міжнародне приватне право. навч. посіб. / За ред. С. Г. Кузьменка. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 316 с
44. Belgian law of 16 July 2004 holding the code of private international law. URL: <https://socioedip.files.wordpress.com/2013/12/belgica-the-code-of-private-international-law-2004.pdf>
45. Estonian law on International Private Law of March 27, 2002 / *Riigi Teataja*. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/513112013009/consolide>
46. Мансурова Ж. М. Правовые аспекты, определяющие условия международного усыновления. *Вестник Таджикского государственного университета права, бизнеса и политики. Сер.: Общественные науки*. 2001. № 1 (45). С. 26–32.

47. Spanish civil code / *Ministerio de Justicia*. URL: <http://derechocivil-ugr.es/attachments/article/45/spanish-civil-code.pdf>
48. Усиновлення дитини в Україні: порядок та процедура / DLF attorneys-at-law. URL: <https://dlf.ua/ua/usinovlennya-ditini-v-ukrayini-poryadok-ta-protsedura/>
49. Україна призупинила міжнародне усиновлення / Інформаційне агенство «Interfax-Україна». URL: <https://interfax.com.ua/news/general/834325.html>
50. Five things you need to know about children and armed conflict / *UNICEF*. URL: <https://www.unicef.org/sudan/stories/five-things-you-need-know-about-children-and-armed-conflict>
51. Конвенція про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці N 182 від 17.06.1999 / База «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_166#Text
52. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду від 17.07.1998 / База «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
53. Додаток II до Конвенції про права дитини, прийнятої Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 20 листопада 1989 року. URL: <https://www.un.org/ru/rights/abc/a2.shtml>
54. The Six Grave Violations / *Office of the Special Representative of the Secretary-General for children and armed conflict UN*. URL: <https://childrenandarmedconflict.un.org/six-grave-violations/>
55. UNICEF's change agenda for protecting children in armed conflict / *UNICEF*. URL: <https://www.unicef.org/children-under-attack/change-agenda>
56. Balcerek M. (1986). *Rights of the Child*, PWN, Warsaw, pp. 168-171
57. Korczak L. (2004). In: ed. Chwalba A. *Customs in Poland. From the Middle Ages to the present*, PWN, Warsaw, p. 43

58. Ustawa o Rzeczniku Praw Dziecka z dnia 6 stycznia 2000 r. URL: <https://brpd.gov.pl/ustawa/>
59. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. URL: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>
60. Rodzina 500 plus / Ministerstwo Rodziny I Polityki Społecznej / *Serwis Rzeczypospolitej Polskiej*. URL: <https://www.gov.pl/web/rodzina/rodzina-500-plus>
61. Children of Poland / *Humanium*. URL: <https://www.humanium.org/en/poland/>
62. Poland: national laws / *Child rights international network*. URL: <https://archive.crin.org/en/library/publications/poland-national-laws.html>
63. La Costituzione del 01.01.1948 / *Senato della Repubblica*. URL: <https://www.senato.it/istituzione/la-costituzione>
64. Codice Civile 2023 . Testo del Regio Decreto 16 marzo 1942 / *Altalex*. URL: <https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2015/01/02/codice-civile>
65. Carta di Treviso / *Centro Italiano di studi superiori per la formazione e l'aggiornamento in giornalismo radiotelevisivo*. URL: <https://www.centrogiornalismo.it/carta-di-treviso/>
66. I diritti dei minori / *Fondazione ARCHE*. URL: <https://arche.it/i-diritti-dei-minori/>
67. Tribunale per i minorenni: competenza e composizione / *2 blog di Visureitalia* “*Smart focus*”. URL: <https://www.visureitalia.com/smartfocus/tribunale-per-i-minorenni-competenze-e-composizione/>
68. Legge 5 giugno 1967, n. 431. Modifiche al titolo VIII del libro I del Codice civile “Dell'adozione” ed inserimento del nuovo capo III con il titolo “Dell'adozione special” / *Il portale della legge vigente “Normattiva”*. URL: <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:1967;431>

69. LEGGE 4 maggio 1983, n. 184. Diritto del minore ad una famiglia / *Il portale della legge vigente "Normattiva"*. URL: <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:1983-05-04;184>

70. Codice penale. Testo coordinato ed aggiornato del Regio Decreto 19 ottobre 1930, n. 1398 / *Altalex*. URL: <https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/10/30/codice-penale>

71. Che diritti hanno i minori? / *La legge per tutti. Informazione e consulenza legale*. URL: https://www.laleggepertutti.it/552476_che-diritti-hanno-i-minori

72. Legge 15 febbraio 1996, n. 66. Norme contro la violenza sessuale / *Il portale della legge vigente "Normattiva"*. URL: <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:1996-02-15;66!vig>

73. Legge 3 agosto 1998, n. 269. Norme contro lo sfruttamento della prostituzione, della pornografia, del turismo sessuale in danno di minori, quali nuove forme di riduzione in schiavitù / *Il portale della legge vigente "Normattiva"*. URL: <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:1998-08-03;269!vig=>

74. LEGGE 4 aprile 2001, n. 154. Misure contro la violenza nelle relazioni familiari. / *Il portale della legge vigente "Normattiva"*. URL: <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:2001-04-04;154>

75. Bertotti, T. (2010): I servizi per la tutela dei minori: evoluzione e mutamenti. *Autonomie locali e servizi sociali*, 33 (2), pp. 227–245.

76. CBM - Centro per il Bambino Maltrattato e la cura della crisi familiare / *Redattore sociale*. URL: https://www.redattoresociale.it/article/i_numeri/cbm_-_centro_per_il_bambino_maltrattato_e_la_cura_della_crisi_familiare

77. Cirillo, S. / Di Blasio, P. (1996): *La famiglia maltrattante, Diagnosi e terapia*, Milano: Cortina

78. Legge 29 maggio 2017, n. 71. Disposizioni a tutela dei minori per la prevenzione ed il contrasto del fenomeno del cyberbullismo / *Il portale della legge*

vigente “Normattiva”. URL: <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:2017;71>

79. Children of Italy / *Humanium*. URL: <https://www.humanium.org/en/europe-caucasus/italy/>

80. Italy: national laws / *Child rights international network*. URL: <https://archive.crin.org/en/library/publications/italy-national-laws.html>

81. The Constitution of the Republic of South Africa of 04.02.1997 / *South African Government*. URL: [https://www.gov.za/documents/constitution/constitution-republic-south-africa-1996-](https://www.gov.za/documents/constitution/constitution-republic-south-africa-1996-1#:~:text=The%20Constitution%20of%20the%20Republic%20of%20South%20Africa%2C%201996%2C%20was,the%20provisions%20of%20the%20Constitution)

[1#:~:text=The%20Constitution%20of%20the%20Republic%20of%20South%20Africa%2C%201996%2C%20was,the%20provisions%20of%20the%20Constitution](https://www.gov.za/documents/constitution/constitution-republic-south-africa-1996-1#:~:text=The%20Constitution%20of%20the%20Republic%20of%20South%20Africa%2C%201996%2C%20was,the%20provisions%20of%20the%20Constitution)

82. O’Donnell D. Child protection: A hand-book for parliamentarians. – Switzerland. – SRO-Kundig Studio. – 2004. – 170 p.

83. Experts of the Committee on the Rights of the Child Commend Ukraine on its Commitment to Child Rights, Ask about the Mental Health of Children in Light of the War and the Evacuation of Children with Disabilities / *United Nations human rights office of the high commissioner*. URL: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2022/08/experts-committee-rights-child-commend-ukraine-its-commitment-child-rights>